

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії, XXVII рік видання. № 280, жовтень, 2017

І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...

Т. Шевченко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Іван Франко в румунському «одязі»
- ❖ Проза Михайла Михайлюка
- ❖ Українські відповідники «ключів» вербального генія
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка: Давидові псалми (1)
- ❖ «Лорана» – перший роман в українській літературі Румунії
- ❖ Трафунки: Фронтоник і поет Від Наполеона до літературного редактора
- ❖ Палаючий колодязь (П'єса)
- ❖ Дівоча доля (Оповідання)
- ❖ Гурам Хараїдзе (Із циклу промахи)
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели) З. Николай Бомба
- ❖ Гість (Оповідання)
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Іван РЕБОШАПКА

ІВАН ФРАНКО В РУМУНСЬКОМУ «ОДЯЗІ»

Переклади з творчості Івана Франка на румунську мову чи, образно виражаючись, його «переодягання» по-румунському (заголовок даної статті – це шаноблива перефраза заголовка «Тарас Шевченко в німецькому одязі» однієї з його цінних статей), почали з'являтися у нашій країні зразу після Другої світової війни («Муляр», 1949; «Свинська конституція», 1953; «Оповідання», 1954), далі – до ювілейного 1956 року («Красне писання», 1956; «До світла», 1956; «Оповідання», 1956). Ці переклади були здійснені з російських перекладів відповідних Франкових творів. До ювілейного 1956 р. появився також ряд поетичних перекладів з відповідних російських версій («Україна моя любов»; «Каменярі», «До моря сліз»), інші – з українських Франкових оригіналів («Нехай і так, що я загину» та «Місяцю князю» в перекладі Ореста Масикевича). У перекладі Валерія Кордуна та Ігоря Лемнія появилася 1958 р. збірка «Коли ще звірі говорили»¹.

Поезією Івана Франка, яка чудово представляє його в європейському літературному контексті своєї епохи, цікавився бувший викладач української літератури кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, поет і перекладач Стеліан Ґруя (1933-1996), який надрукував 1993 р. добірку перекладів з поезій Франка у своєму томі перекладів «Несподіваний вірш з-під місячного саява» («Nebănuitul vers din umbra lunii»), який охоплює перекладні зразки з багатьох літератур колишнього Радянського Союзу, окрім російської², найбагатшої, яка, мовляв, «затінювала» літератури вищезгаданих країн.

Другим перекладачем поетичної творчості Івана Франка був Іон Ковач, який, друкуючи поступово переклади у бухарестському румунському часописі Союзу українців Румунії «Curierul ucraïnean» («Український вісник»), де займав посаду редактора, вмістив свої доробки у збірці «Вибрані поезії» («Poezii alese», Editura Mustang, București, 2002), в якій подав і часткові переклади поем Франка «Мойсей» та «Смерть Каїна». Наступного, 2003 р., в тому ж видавництві появилася том його перекладів «Вибрані поеми», в якому переклади вищезгаданих поем надруковано повністю. Третій том перекладів Іона Ковача «Вибрані поезії й поеми» появилася 2006 р., напередодні ювілею Івана Франка – 150 років від

дня його народження, якому Факультет іноземних мов та літератур Бухарестського університету присвятив міжнародний конгрес (8-9 грудня 2006 р.) за участю румунських науковців, поетів та перекладачів, університетських професорів та студентів і українських науковців та університетських професорів зі Львова та Чернівців³.

Вищеназвані переклади віршів та поем, хоча переважна їх більшість здійснена з російських перекладів, подали румунському, елітному, маємо на увазі, читачеві можливість сприйняти, хоча і неповні, оригінальну поетичну геніальність Івана Франка, доказом чого можна уважати зацікавлення Франком деяких румунських літераторів, зокрема професора кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, авторитетного літературознавця-компаративіста цього року померлого Корнелія Барборіка, який друкував статті про Франка в публікаціях Союзу українців Румунії «Наш голос» та «Curierul ucraïnean», а то і в упорядкованому ним щорічному томі літматеріалів словаків Румунії «Naše slova».

Значним доповненням обізнання румунських літераторів з Іваном Франком «унікальним генієм-універсалістом вселенського мірила», з «талантом, який «дихав» світовою культурою», як представив його львівський професор Богдан Тихолоз на вищезгаданому Бухарестському ювілейному конгресі⁴, є майстерний румунський переклад Корнелія Ірода знаменитої Франкової поеми-казки «Лис Микита»⁵ і його передмови до неї «Хто такий «Лис Микита» і відки родом?», що є надто корисним пропедевтичним вступом до питання постановки цього оригінального твору і наглядним доказом Франкового обізнання з європейською і світовою літературою.

Для аналізу перекладу Корнелія Ірода, але і для наочного пересвідчення евентуальних читачів нашої статті про те, як, згідно з виразом Богдана Тихолоза, Франко «дихав світовою культурою» і наскільки довірливими є його положення, викладені з максимальною ясністю, корисним буде, гадаємо, коротко представити історією художню оригінальність цього твору на основі Франкової передмови до другого видання поеми-казки «Лис Микита».

(Продовження на 4 с.)

ІВАН ФРАНКО В РУМУНСЬКОМУ «ОДЯЗІ»

(Продовження з 3 с.)

Про розказане в цій «віршовій казці», перш за все відзначає Франко (що потім коментуватимуть дослідники – *I.P.*) той факт, що «й у нас, між хрещеними людьми, не одно таке діється, про яке тут у казці розказано, – се не моя видумка, а має свою історію і то досить цікаву історію». Цю історію Франко змушений був написати, оскільки в передрукуванні поеми окремою книжкою на титулі він написав, що «з німецького переробив», а «наші книжники, – підкреслює Франко, – знають, очевидно, віршовану повість найбільшого німецького письменника Йоганна Гете «Reineke Fuchs» і думають, мабуть, що сю повість видумав сам Гете із своєї голови (...), а мій «Лис Микита» перероблений із Гете (...), буцімто я взяв свою казку з Гетевої повісті, та й пощось затаїв назву правдивого властителя (...), щоби збаламутити нетямучих».

Приступивши до в'яснення «письменним і неписьменним, що і в кого (він) взяв і в чьому пір'ї (пишається)», Франко показує, що «пригоди Лиса, Вовка, Медведя, Зайця, Кота, Цапа і інших звірів (...)» знаходяться у всіх народів на світі, (...) і всюди в тих оповіданнях звірі говорять по-людськи, поведуться так, як люди». (...) «В тих часах треба й шукати перших початків отих байок і оповідань про пригоди звірів між собою і з людьми. Певна річ, що з тих самих давніх-давніх часів походять також перші засновки й тих оповідань, що зведені до купи в нашій казці про Лиса Микиту. (...) На дві, три або й більше тисяч літ перед різдвом Христовим були вже у старім Вавілоні оповідання про звірів, дуже подібні до наших байок. (...) Те саме ми знаходимо і в Єгипті на 1000-1500 років перед Христом (...). Відси, з Вавілону, Єгипту, від жидів та фінікійців оповідання про розмови та пригоди звірів розійшлися на схід, до Індії, і на захід, до греків, (де) посписувано і надано їм дуже красну форму найстаршим грецьким байкописом Езопом, що жив на яких 500 літ перед Христом. (...) Дуже правдоподібно, що з Вавілонії разом зі штукою письма дісталися також і звірячі байки та казки на схід, до Індії, де розрослися і розвилися ще пишніше, ніж у Греції». «З Індії через персів і арабів ті оповідання принесено до Європи, де їх слухали люди дуже цікаво, списували, перероблювали, сплітали до купи зі своїми власними, і так постала в Європі

величезна сила гарних повістей та поем». «Оттоді-то була зложена й наша повість про Лиса Микиту (...), взята з книжок і давніших, здалека занесених оповідань» (...). «Перші записи тої повісті зладжені в латинській мові (...), в Лотарингії або у Фландрії, (...) в початку XII віку і має назву „Isengrimmus“ (то таке прозвище вовка). Яких 50 літ пізніше зложена була третя латинська поема „Reinardus“ (се назва лиса), далеко ширша від попередніх; тут зведено до купи 13 оповідань, із яких деякі знаходяться і в нашій переробці „Лиса Микита“ (...). До нас доховалося 36 (переробок оповідань)». (...) «В пізніших переробках, а також і в нашій „Лисі Микиті“, є осередком повісті і громадять докола себе всі інші оповідання, себто власне оповідання про суд льва, про триразове кликання лиса, про його засудження, про хитрощі, якими він викрутився від смерті, і про поєдинок лиса з вовком» (...). «Із французької мови переробив сю повість на старонімецьку мову коло р. 1170 альзатський лицар Генріх Гліхезер». (...) «Доволі вдачною (...) треба вважати італіанську переробку „Райнальдо“». (...) «Аж нідерландському поетові Віллемові, що коло 1250 р. переробив повість про лисові пригоди на нідерландську (долішньо-німецьку) мову, удалося зробити оповідання про суд льва тою основою, довкола якої громадяться інші оповідання, як хрустали довкола спільного ядра. Віллемова поема була коло 1280 року перекладена на латинські вірші і пізніше перероблювана на прозу (по-нідерландськи друковано 1479 і 1485, по-німецьки друк[овано] 1498, по-бельгійськи друк[овано] 1564). Старонімецьку прозову переробку, де лис називається „Reinke“, переклав в р. 1794 великий німецький поет Гете на німецькі гекзаметри, держачися старої друкованої книжки майже крок у крок; його переробка називається „Reinke Fuchs“ і відновила славу старої нідерландської повісті в цілім світі» (...).

«Треба мені сказати кілька слів про свою переробку сеї стародавньої повісті. Пишучи її, я взяв тільки головну раму нідерландської поеми Віллема, значить, ту саму, що є і в німецькій книзі про Рейнке і в Гетевім перекладі, та я виповнював ту раму зовсім свobodно, черпаючи і з старофранцузьких „галузів“ і з багатого скарбу наших людських оповідань. Бажаючи написати книжку для молодіжї, я мусив із старого твору, а значить, і з того, що є у Гете, повикидати багато такого, що зовсім не годиться до молодіжї.

Натомість я повводив із старих оповідань та з наших людських байок дещо нового, так що загалом у другім виданні моєї переробки враз із тим оповіданням, що становить рамку цілості і тягнеться через усі пісні, вплетено тридцять більших або менших оповідань і уступів.

І ще одно. Я бажав не перекласти, а переробити стару повість про лиса, зробити її нашим народним добром, надати їй нашу національну подобу. Я, щоб так сказати, на чужий, позичений рисунок накладав наші руські кольори. Дослівно я не перекладав нівідки ані одного рядка. Чи се хиба, чи заслуга моєї праці

– в те не входжу, досить, що з сього погляду вона моя. Друге видання, що виходить у протягу трьох літ, дає мені хоч скромний доказ, що я зумів попасти в тон нашого народного оповідання, зумів дійсно присвоїти сей твір нашому народові. Нове видання „Лиса Микита“ являється перед читачами значно змінене. Вже одно те, що невідповідну до духу нашої мови старосвітську правопись переминено на фонетичну, що дозволяє віддати гнучкість та мелодійність нашої мови. Та в другім виданні сама поема значно розширена і доповнена; з дев'яти пісень першого видання зробилося дванадцять. І в тих частях, що лишилися з першого видання, мало котра строфка лишилася без зміни, багато дечого пододавано, повигладжувано, повиправлювано. Я дбав про те, щоб мова моєї переробки, не тратячи основного характеру галицько-руського нарiччя, все-таки не разила й українців і наближувалася до тої спільної галичанам і українцям літературної української мови, якої витворення так дуже потрібне для нашого суцільного літературного розвою». (...)

Сказане Франком про власну версію поемі-казки про Лиса Микиту є золотим дороговказом дослідникам цього твору, як, наприклад, науковому співробітнику львівського відділення Інституту літератури ім. Т. Шевченка к. ф. н. Наталі Тихолоз, яка на Бухарестському ювілейному франківському симпозіумі представила по-сучасному й доповнила Франкові положення та зізнання в її доповіді «Поема Івана Франка «Лис Микита»: текст, підтекст, контекст, інтертекст», доповідь, яка в румунськомовному зрештовуванні та Франкова перекладена Іродом передмова «Хто такий Лис Микита і відки родом?»

добавлять значну долю відомостей про геніальну мистецьку постать українського класика. Увиразніше постане вона з аналізу румунської версії поемі-казки.

(Далі буде)

Примітки

1 Детальніше про це див. у статті: Іван Ребошапка, *Перший крок до пізнання мистецької сутності Івана Франка в Румунії. III. На основі перекладів*// «Наш голос», № 269, 2016 р., с. 3-6.

2 Ivan Franko, *Madona Sixtină*; «Femeie, porți în piept sloi de gheață»; «Zeița blondă zice: Sânt iubirea»; «Mi-a șuiert a doua: Eu sânt ura»; «Când lupul rupe oaia nu intrigă»; «Te-ai îmbrăcat, țărane, în strai de cavaler»; «Băltoacă puturoasă în miez de continent»; «Ești închisoare rece, cu gratii de oțel», – vol. «Nebănuțitul vers din umbra lunii». Poezii din Belarus, Estonia, Gruzia, Letonia, Lituania, Ucraina. Antologie, traducere, prefață și prezentări de Stelian Gruia, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1993, p. 261-265.

3 Матеріали конгресу див. у двомовному збірнику: «Simpozion omagial: Ivan Franko (1856-1916) – 150 de ani de la naștere» (Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, 8-9 decembrie 2006). Antologare, versiuni românești și, respectiv, ucrainene ale comunicărilor științifice, traduceri, prefață, note și comentarii de profesor universitar dr. Ioan Rebușarcă, Editura RCR Editorial, București, 2008 – «Ювілейний симпозіум: Іван Франко (1856-1916). 150 років від дня народження» (Факультет іноземних мов та літератур Бухарестського університету, 8-9 грудня 2006 р.). Упорядкування, румунські і, відповідно, українські версії наукових доповідей, переклади, передмова, примітки та коментарі університетського професора д-ра Івана Ребошапки, Видавництво RCR Editorial, Бухарест 2008.

4 Див.: Богдан Тихолоз, «Золотий міст розуміння...»: *Діалог Заходу і Сходу у культуротворчому синтезі Івана Франка* // «Simpozion omagial Ivan Franko...», с. 122-133.

5 Ivan Franko, *Vulpoiul Mykyta*. Traducere din limba ucraineană de Corneliu Irod, Editura RCR Editorial, București, 2016.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ПРОЗА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з № 278-279)

Повернення в «зарайдужений світ». Село як міфічний простір

Село Михайла Михайлюка – це ідеальний, у тому розумінні, що міфічний, простір. У цьому просторі є всі структурні елементи міфу – світ божественних сутностей і світ людей. Світ божественних сутностей – це чарівні гори, де мешкають предки, загадкові гуцули, які вмюють говорити з природою, і вона говорить з ними. Зокрема, дід Ізидор, що «має силу над деревами, а то й над цілим лісом», розмовляє із загиблими внаслідок вітровію смереками (вперше цього героя зустрічаємо в новелі «Бігли смереки, і не спинились» зі збірки «Біле-пребіле поле», пізніше цей образ, як і більшість інших, перекочує в романи).

Старий Крайсвіта з новели «Де веселка воду п'є» чує спів лісу, знає всі його таємниці, зокрема те, які дерева згодні стати музичними інструментами, а які до цього ще не готові. Знайомство героя з Крайсвітовою дочкою Марічкою не може не відсилати уважного читача до зустрічі Лукаша й Мавки з «Лісової пісні» Лесі Українки.

Марічка розповідає героєві про Чугайстра. Звісно, адже жоден міфічний пантеон не є повним без трікстера. У вірші Михайла Михайлюка «Метаморфоз» зі збірки «Дзвонар» (1999 р.) знаходимо доповнення цього образу: «Вітровій / Чорним крилом / Зламав ялицю-трембіту. / Знову вредний Чугайстер / із Щезником грався на полонині...»¹.

Є в цьому світі й свій співець Орфей – циган Мануйло з новели «Кончина», у якого просто-таки містичний зв'язок зі скрипкою. Скрипка Мануйла символізує глибинну сутність свого господаря, вона опирається грати щось, що не відповідає істинному смислу конкретного моменту. До прикладу, попри всі намагання Мануйла зіграти веселої на одному весіллі, де молоді дівчину віддають за хтивого старого, скрипка відмовляється, бо цілковиту несправедливість того, що відбувається, відчуває Мануйло.

Цікавим є образ такого собі сільського рапсода Черкеза з однойменної новели, казка якого назавжди зачарувала маленького слухача.

Світ людей в Михайлюковому міфічному просторі населений звичайними селянами, з їх повсякденними клопатами, як-от: посадити картоплю, доглянути худобу, зварити мамалигу, знайти kota, щоб відвадити з хати мишей, чи викопати криницю. Ці люди існують у своєму хронотопі, ніби замкнені в якійсь капсулі часу. Як говорить у романі «Міст без поруччя» Михайло Дорунда: «Ніщо не може пропасти без сліду»². А нижче, резюмуючи розмови селян про тих своїх земляків, життєві дороги яких виводили за межі видимості сільської громади, стверджує: «Не знайшли жодного, чиї сліди пропали б навіки»³.

Доля кожної людини Михайлюкового села унікальна, як неповторним є життя будь-якої людини і одночасно універсальна, бо універсальною є міфологічна матриця. У кожному селі є свої герої й негідники, жертви обставин і юродиві, еталони поведінки й маргінали, своя історія нещасливого кохання.

У Михайлюковому селі є свої мученики, як, наприклад, дезертир Мінко з новели «Полями ходила осінь з червоною ружою на грудях», який віддав себе на поневір'яння і смерть, щоб врятувати від голоду дружину й трьох дітей; і чудесно зцілені – сліпий хлопець із новели «Денні зорі» і герої – підпільник Роман із новели «Зорепад», що йде на вірну смерть, проникаючи в німецьку комендатуру; таємні/бо коханці – Панорія та Тимофій з новели «Звістка»; злочинці – коневбивця Смик, негідник Мудрак, який грабував село, користуючись посадою; й вигнанці – Балацький, який ненавмисно спалив село.

У Михайлюковому селі багато юродивих – баба Іхтімія з «Гальби пива», яка не бачить своєї старості, відчуває себе вісімнадцятирічною дівчиною в очікуванні освідчення коханого; її коханий Міхуцько, пропомішаність якого йдеться в діалогі «Немилосердні наші ранки»; Гнат Жолобай з новели «Очі його, як тоді, молоді», який, подібно до героя роману Анатолія Калініна Будулая, після контузії живе не в реальності, а на полі битви Другої світової війни; баба Купчачка з новели «В ту ніч забовкав дзвін», про її божевілля ми дізнаємося лише з діалогії, в новелі ж прочитаємо передісторію. Божевілля, психічні травми, патології, які виникають як їхній наслідок, шляхи зцілення – теми, які цікавлять Михайла Михайлюка-письменника, є

важливими для його творчості, і до них уважніше ми придивимося згодом.

ОкремослідзупинитисянаобразахбатьківМихайла Дорунди. Батьки героя – така ж складова міфічного світу, як і боги. Про матір герой говорить мало. Материна присутність, як і, наприклад, присутність повітря чи землі, особливо не підкреслюється, вона є необхідною умовою появи та існування героя. Наша аналогія із землею не випадкова. Здається, чи не єдиний епізод, у якому герой говорить про матір, – це переломний в житті родини Дорунд момент: у селі проводять колективізацію, вилучають коней, розоряють межі полів. У цей час матері Михайла роблять у місті складну й небезпечну для її життя операцію. Михайло дивиться, як трактор розорює межі їхнього поля і «враз гострі лемеші тракторних плугів видалися йому величезними скальпелями...»⁴.

Постать же батька для нашого героя є центральною. Ілля Дорунда – муляр і цвинтарний майстер, – тобто творіння його рук служать і мертвим, і живим. Учасник Першої світової війни, противник бездумної колективізації, він є символом найважливіших катаклізмів, що відбувалися в селі. Цілісний і впевнений у собі, як і всі добрі господарі, що важкою працею здобувають своїй родині добробут, а собі повагу від громади, для свого розметаного між кількома світами (селом і містом), кількома правдами, кількома жінками сина Ілля Дорунда є найбільшим авторитетом і найсуворішим суддею. Вирвавшись із села до міста у пошуках ще неподоланих вершин, як і всі амбітні молоді люди того часу, Михайло Дорунда потім усе життя повертатиметься до батька, а після його смерті запросить у свої сни і думки бути совістю.

Центральною віссю, яка поєднує верхній – божественний – світ з нижнім – людським, – є дзвіниця. Дзвіниця і дзвонар – дуже важливі символи не лише для Михайлюкової прози, а й для поезії. Мотиви дзвіниці, дзвонів, дзвонаря рефреном проходять через усю збірку «Дзвонар» (1999). Звуки дзвонів «у вічність ладять переправу»⁵, викликають Харона – перевізника через Стікс, відвертають біду від села: як тільки починається буря, дзвонар Андрій починає відлякувати блискавки. У вірші «Дзвонар» промовистою видається картина єдиноборства людини, яка б'є у дзвін, і стихії. Тут спостерігається дивовижна, але цілком логічна для художнього тексту картина: відчайдушний дзвонар, який, «зв'язавши тугу серце / Із серцем дзвона», перестав бути людиною – він переростає в Титана, внаслідок

чого асоціативний ряд продовжується розгортанням фантазмагоричної титаномахії.

Розшифрування символіки дзвіниці як осі міфологічного простору дає нам можливість зрозуміти ще один важливий сюжет прози Михайлюка. Йдеться про новелу «В ту ніч забовкав дзвін», яка пізніше також знайде своє місце в сюжетній канві діалогії «Немилосердні наші ранки». Маленьке село раптом опиняється в епіцентрі військових дій Другої світової війни. До села підходять німці, а свої, відступаючи, просять селян не показуватися на вулицях, особливо

у військовому одязі, бо ворог почне обстріл. Через кілька днів, коли нервові напруження серед селян досягло апогею, на вулицях з'явився виснажений ранами і хворобами чоловік у шинелі. Він ішов, благально простягаючи руки, і намагався щось сказати. Селяни, не змовляючись, почали кидати в прибульця камінням. Закінчується новела тим, що нещасний добирається до дзвіниці й зачинається там, а на ранок його знаходять повішеним на дзвоні.

Мірча Еліаде у своїх «Аспектах міфу» описує поширений в історії релігії міф про вбивство божества. Невідомий Бог приходив у поселення, люди не розуміють його і вбивають. Перед смертю Бог відкриває людям якусь таємницю, яка згодом перетворюється в дуже важливий для людей міф, що з цих пір відтворюватиметься у формі ритуалу⁶.

Жертвопринесення виступає важливим складником будь-якого міфу, і Михайлюків міф, як бачимо, – не виняток. Єдиною його відмінністю є те, що селяни так і не почули послання убитого ним Бога, тобто жертва була марною, очищення не відбулося, можливо, в цьому й криється причина великих лих, що прийдуть у їхній світ згодом.

(Продовження на 8 с.)

ПРОЗА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з 7 с.)

Відтак тема жертви, спокутування провини, праведного суду в творчості Михайла Михайлюка викидає знову – міф вимагає дотримання своїх канонів. У другому романі «Міст без поруччя» раптом з'являється новий персонаж, про якого ми раніше не чули. Йдеться про сільського жителя – людину, яку громада села наймає для охорони урожаю на полях, – Ігнація Балацького. Це симпатичний здоров'як, який чесно робить довірену йому справу, чим заслуговує повагу односельців. Але війна вкидає цю життєрадісну й добру людину в пекло. Поки мобілізований Балацький воював з ворогами, німці жорстоко познувалися з його родини, односельчани ж бідну Анничку з дітьми не захистили, хоч могли її врятувати. Повернувшись з війни, Балацький впадає в розпач, прагне відомстити багачеві-односельчанину, що відмовив сім'ї Ігнація в евакуації, і випадково завдає великої шкоди невинним людям – підпалює село.

Цього разу селяни проявляють великодушність – після публічного суду відправляють Балацького в добровільне вигнання – ув'язнення в казематі, який знаходився на краю села. Ігнацій, маючи право покидати каземат лише вночі, допомагає бідним удовам, чим спокутує свою вину. Водночас селяни також ніби спокутують свою вину і перед Балацьким, і перед пам'яттю загиблих. Таким чином міфічний світ завершується і замикається в собі.

Ось у цьому міфічному «зарайдуженому світі» й перебуває Михайло Дорунда зі своїми думками. У цьому сакральному світі є боги, одухотворена природа, ідеальні батьки, нерозривно спаяні спільними уявленнями про світ люди, праця, вічне кохання, чисті дівчата, смачна їжа – повнота буття.

Натомість реальне міське життя, таке бажане спочатку, стає згодом для Михайла Дорунди травматичним. Він не знаходить у цьому світі себе, свого призначення, не помічає любові, ігнорує дружбу. Нездатність відчувати свою присутність у часі й просторі породжує тривогу. Щоб зменшити її, наш герой знову й знову подумки повертається у свій «зарайдужений світ».

Історії із власного дитинства, а також почуті від інших, безкінечно, як заграєна платівка, постійно звучать у Михайлової голові – минуле його не відпускає. Він болісно шукає себе, але ці пошуки головним чином локалізовані не в реальному світі, а в думках героя. Біль, відчуття абсурдності життя, страх, перш за

все, смерті як небуття, тривога, вина – у романі «Не бійся крику нічного птаха» присутній увесь комплекс почуттів, характерних для екзистенціалістських романів ХХ століття.

Відчуваючи екзистенційні страхи, герої Ернеста Хемінгуея діють, герої Альбера Камю «вписуються», приймають абсурдність життя, герої Джека Керуака подорожують, живучи «тут і зараз». Герой Михайла Михайлюка вирішує знайти спасіння в поверненні додому, на цей раз реальному.

Повернувшись до рідного села, Михайло Дорунда відвідує цвинтар, розвалену дідову хату, розмовляє з батьком, потрапляє на похорон родича, їде навіть у гори, але вимріяного сакрального простору не знаходить. Герой приходить до важливого для себе висновку, який по суті є парафразом «Міфу про Сізіфа» Альбера Камю: «Носимо в собі всі наші вчинки, болі, радості і невдачі, власні і чужі несправедливості, кривди, провини, та не зарадимо ні собі, ні іншим, відчуваючи їх кам'яною брилою на плечах і бачачи перед очима круту гору, на яку треба виносити її щодня, бо за крок до вершини, де є зелена поляна і холодний струмок у затінку дерев, вона зривається і котиться до підніжжя, а ти, не встигаєш вгамувати спрагу і відпочити, збігаєш за нею»⁷.

Михайло Дорунда втрачає ілюзії щодо повернення як спасіння. Блудний син, який повернувся до рідного порога і радо прийнятий батьком, раптом відчуває себе зайвим у цьому світі, та й світ цей більше не має над ним такої влади, як раніше.

(Далі буде)

¹ Михайлюк М. Дзвонар: Поезії // Михайло Михайлюк. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 1999, – С. 65.

² Михайлюк М. Міст без поруччя: роман // Михайло Михайлюк. Немилосердні наші ранки: Романи. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 2001, – С. 416.

³ Там само. – С. 418.

⁴ Михайлюк М. Не вір крику нічного птаха: роман // Михайло Михайлюк. Немилосердні наші ранки: романи. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 2001. – С. 205.

⁵ Михайлюк М. Дзвонар: поезії // Михайло Михайлюк. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 1999, – С. 19.

⁶ Элиаде М. Аспекты мифа: монография [Электронный ресурс] / Мирча Элиаде Аспекты мифа / Пер. с фр. В. Большакова. Инвест ППП, 1995. Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/el_asp/02.php – Назва з екрана.

⁷ Михайлюк М. Не вір крику нічного птаха: роман // Михайло Михайлюк. Немилосердні наші ранки: романи. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 2001. – С. 236.

Іван РЕБОШАПКА

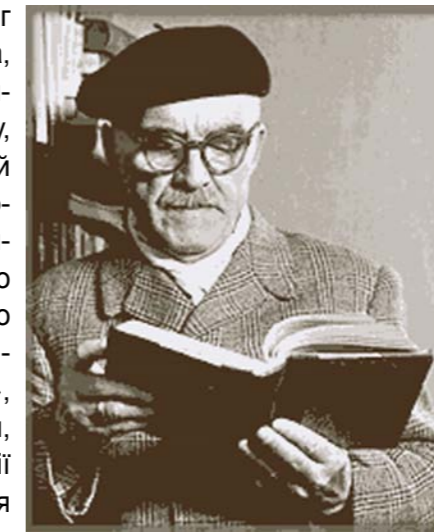
УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ «КЛЮЧІВ» ВЕРБАЛЬНОГО ГЕНІЯ

ДО 50-Ї РОКОВИНИ СМЕРТІ ТУДОРА АРГЕЗИ

(23.V.1880- 14.VII.1967)

(Продовження з № 278-279)

Відзначені румунськими літературознавцями оціночними визначеннями у першій частині статті з вищеподаним заголовком з попереднього числа «Нашого голосу» риси «найбільшого (румунського) поета від Емінеску донедавна» (Міхаїл Раля, 1927), «заново відкритого» і «визнаного (1965 р.) національним поетом» (Єуджен Сіміон) Тудора Аргезі, а українськими літературознавцями – як «одного з найрепрезентативніших продовжувачів традиції Міхая Емінеску» (Олег Гайнічеру), активного поета, який своїм півстолітнім впливом на румунську літературу, його оригінальною поетикою й тематикою з глибокими філософськими імплікаціями та широким діапазоном всесвітнього гуманного резонансу, оснований на національному ґрунті й спрямованого охопити «небо і землю», світ зі всіма його клопотами, спричинився до конфігурації румунської поезії періоду після Другої світової війни (Елеонора Соловей), письменника зовсім відмінного типу, «письменника тотального», відкритого «всім бурям», «бунтаря і чарівника слова», митця, якого не можна б уважати «ні простим, ні легким» (Станіслав Семчинський), не вповні виявляють українськомовному читачеві власне суттєву ознаку поетичного хисту Тудора Аргезі, визначену румунськими літературознавцями, а саме його геніальність орудування вербальним (дієслівним) і взагалі усім багатством румунської мови, оскільки, як підкреслював 1926 р. відомий письменник й естет Фелікс Адерка, «після того як згаснув Емінеску, (Тудор Аргезі, «новий Емінеску») – це перше джерело великої, багатой, оригінальної й комплексної поезії, що виправдовує життєвість й універсальність румунської мови на світовій

планеті» («...de la stingerea lui Eminescu încoace, (Tudor Arghezi, «un nou Eminescu» este) întâiul izvor de poezie mare, bogată, originală și complexă, care dă limbii românești pe această planetă, justificarea de viață și universalitate»).

Використовувана Тудором Аргезі румунська мова переважно сповнена властивими народному мовленню з Олтенії фонетичними формами (замість лексем з голосним /a/ – лексеми з голосним /ă/: *cațarame – cătărămi*; заміна голосного /e/ голосним /ă/: *tresare – trăsare*; додавання пригласного на початку слів: *așchii – hășchii*, *odaie – hodaie*; написання, наче малограмотні селяни, слів разом: *la un loc – launloc*; вживання нелітературних форм числівників та займенників: *câteștrei* (по три/ троє), *fiecarele* (кожний,всякий); вживання йотаційованих форм: замість *să vadă* (хай бачить) – *să vază*), синтаксичними конструкціями, семантичними олтенськими відтінюваннями, експромтними безпосередніми (часто різкими, промовистими) виразами (*de-a surda – даремно; de-a dura – котитися клубком; în dorul lelii – суєтно*) та словами, названими поетом «цнотливими» («virginale»), «смердячими» («puturoase»), «короставими» («cu răie»), «скелястими»/«колючими» («stâncoase»), яким він, як сам зізнається, «штучно збуджував аромат» («a excitat aroma»), «щоб ставали прозорими-віддзеркалюючими й би відтворювали гетерогенність, наче вітрина мандруючого оптика». Ці слова становлять аргезівську вербальну полівалентність, будучи фундаментальними категоріями поетової лексики, виражаючи відзначені критиками так звані «життєві кількості» («cantități de viață»).

(Продовження на 10 с.)

УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ «КЛЮЧІВ» ВЕРБАЛЬНОГО ГЕНІЯ

(Продовження з 9 с.)

Переважаючим у мові Тудора Арґезі є специфічний олтенському говорі недоконаний минулий час-імперфект (*imperfectul*), що тільки граматично відповідає в українській мові минулому часу недоконаного виду. Коли у його творі дія прискорюється, поет переходить до більш експресивного складного доконаного минулого часу (*perfectul compus*). В описових примітках він вживає теперішній час. Вправне орудування поетом дієслівною насиченістю сягає інколи пароксизму, завдяки чому Тудора Арґезі і названо вербальним генієм.

Лексичний склад мови Тудора Арґезі – комплексний. Для посилення сугестивності він використовує архаїзми *hrisovul* (грамота), *slovă* (письмо), *izvodul* (список/документ). У вираженні душевного дискомфорту, поетових пошуків та піднятих ним питань у зв'язку з життям та природою, йому слугують релігійні слова та вирази, набуті під час його усамітнення в прибухарестському монастирі Черніка (з 1899 р.), де через рік він – уже дякон, потім певний час служить у церкві Ставрополеос, далі викладає порівняльне релігієзнавство в офіцерській школі, перекладає одне з життів Спасителя. В мові Арґезі наявні також неологізми й арготизми. В його мові легко можна замітити дві сторони: слова «гострі» («*cuvinte colțuroase*»)/ «їдкі», «ущипливі» та слова «делікатні», рідкісної ніжності. Майже єдиному з-поміж румунських письменників Тудору Арґезі власиве також зображення всього негарного. В румунському літературознавстві його названо і «художником поганого» («*pictor al urâtului*»), який виставляє на показ деградовані аспекти людського життя, починаючи з потворного/огидного і кінчаючи монструозним. Слова, що виражають цілу гаму таких аспекти, – відзначає академік Тудор Віану, – породжені бунтом і болем поета, який «співставляє їх зі всім небрудним, порочним, граціозним».

Завдяки всьому вищевказаному творчість Тудора Арґезі зберігає достатньо незбагненого критиками. Хоча про нього, – підкреслює Єуджен Сімон, – написано давніші й новіші студії, в яких по-інтелігентному виявлено правдиві аспекти,

«арґезівська творчість ще посідає багато секретів. І вони не відтінкові, а суттєві». Колишній колега бухарестської румунської філології, з приємністю пригадується зараз, для своєї дипломної роботи про творчість поета придумав просте образно-кумедне, але недвозначне мотто стосовно можливих невдач, а то й «ризиків» в його інтерпретаційній спробі:

«Арґезі – це горіх, / «*Arghezi e o nucă*
Щоб зламав собі зуби / *Ca să-și rupă măselele*
Той, хто пробує свої сили». / *Acela, care își încearcă forțele*».

А на одне із заздалегідь направлених поетові питань до його зустрічі з нами, студентами, у величезному вцент переповненому факультетському амфітеатрі, а саме на запитання «Як оцінюєте Ви написані про Вашу поезію літературознавчі студії?», сухорлявенький низького зросту Тудор Арґезі у пристойному темного кольору костюмі, із узвичасним беретом на голові й великими окулярами на очах, сидячи поряд з дружиною за аудиторською кафедрою, хитнувши коротко і гей механічна іграшка головою вправо і вліво, відповів тонесенько-співучим голосом з підвищеним наголосом на метафоричному скалисто-ущепливому виразові: «Автори праць – це як шофери, що бачать пройдений участок дороги, не добачаючи її цілісність» («*Autorii lor sunt ca niște șofori, care văd porțiunea parcursă, nu și drumul în întregimea lui*»).

Для виявлення настільки багатих художніх валентностей й доміантних тем поетичної творчості Тудора Арґезі селекція віршів, що увійшли до українського видання перекладів «Поезії» (Київ, 1980), здійснена підбором поезій з румунського видання «*Scrieri*» (т. 1–31, Бухарест, 1962-1979). Таким способом київське видання перекладів озмайомлює українськомовного читача з багатим арґезівським душевним «всесвітом», відтінює складові його поетичного «Я», починаючи від різноманітних граней його радикальних поступів і кінчаючи глибокою душевною делікатністю, рідкісною ніжністю. Переклади засвідчують появу нових українських перекладачів, які, взагалі, похвально включаються в імпонований талановитим перекладачем Михайлом Ткачем

стиль (відзначеним 1996 р. премією Спілки румунських письменників за арґезівський том перекладів), багато перекладів здійснено, можна б допустити, знаменито.

Крім тематичних аспектів, геніальність літературної творчості Тудора Арґезі й інших румунських письменників, як відзначав Тудор Віану і особливо Марін Преда, полягає і в мові чи, можливо, переважно у мові, експресивні валентності якої неможливо повністю передати на іншу мову. З цієї причини при паралельному читанні арґезівських оригіналів та їх перекладів кидається у вічі певне «затушування» віршової експресивності завдяки, по-перше, «відсіюванню» регіональних форм слів та виразів (*ființă*, а не *ființă*, *dește*, а не *degete*, *fiștecare*, а не *fiicare*, *popușoi*, а не *păpușoi*, *te prăbușiși*, а не *te-ai prăbușit* й багато інших), яких опущено або передано українськими літературними еквівалентами. Дана ситуація – це одна з кардинальних питань перекладознавства: ні в якому разі мову Тудора Арґезі не можна б ототожнювати з якою-небудь українською говірковою мовою, бо в такому разі Арґезі-олтянин став би гуцулом чи представником іншого українського говору, як Крилов, наприклад, російський байкар, в перекладі Тудора Арґезі став румунським арґезівським байкарем. По-друге, хоча українським перекладачам вдається нелегко підбирати приблизні сугестивні еквіваленти (що передбачає бездоганне знання обох мов і, ясна річ, велику поетичну фантазію), навіть у перекладі слів повсякденного вжитку, яким Арґезі надав нові смисли, як сам зізнавався, примушуючи їх на своєму робочому «верстаті з маленькими лещатами» («*banțul de lucru cu menghină mică*») «стрибати», бути «скалистими», «короставими», «смердячими» чи «непорочно-віргінальними», «збуджував їхній аромат», «увиразнював їх рани товченим склом» («*le-a așinat gările cu sticlă pisată*»), інших «повністю заражував» («*infectându-le complet*»), перетворюючи усіх на «віддзеркалюючі прозорі слова».

Варто відзначити, що інколи в перекладах українськоеквіваленти «осягають» вершинну шкалу художньої експресивності, де «загоряються» й передають арґезувську «іскристість», іншим разом вони злегка «бліднуть». Українське слово *цебер*, наприклад, точно відповідає румунському *ciubăr*, але воно не передає «добавку» колоритного

арґезівського *hârdău*, яке не можна б точно перекласти ні українським *діжка*, *баддя* чи іншими. Легке «збліднення» запримітне навіть у настільки художньо точному перекладі арґезівського а *umbra pe brânci* українським виразом *ходити рачки*, який синонімічно ближчий до румунського виразу а *umbra în patru labe*.

Запекла «боротьба» між перекладачем і поетом йде у змаганні «захопити» найвищий «щабель» шкали художньої експресивності у передачі метафоричних виразів, оскільки одна з характерних ознак стилю Арґезі – це метафорична насиченість текстів. Поет мислить метафорами, які виражають його морально-художній профіль, внутрішні

Меморіальний будинок Тудора Арґезі

переживання, будучи пластичними, викриваючими, метафорами-епітетами, метафорами-іменниками тощо. Чудову метафоричну демонстрацію, наприклад, ідеалу народу – ідеал минулих поколінь наслідувати сучасними той же висхідний шлях розвитку, ідеал, піднятий поетом до рангу божественного перетворення попелу мертвих у камінного Бога у поезії «Заповіт» («*Testament*», 1927), чудово переклав Михайло Ткач. Цю констатацію підтверджує вдалий художній переклад синтаксичного метафоричного вираження «*oseminte vărsate în mine*» українським метафоричним вираженням «в душу лягли кістками». В інших випадках у перекладі метафор Михайло Ткач опустил досить промовисті відтінки, як, наприклад, у виразі «попіл метвих з пекла вогняного» відтінок ідеї безперервного існування народу на своїй землі з поетового виразу «*sepișa morților din vatră*» («попіл мертвих з рідної землі»).

(Далі буде)

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ПСАЛМИ ДАВИДОВІ (1845) – 1 : «БЛАЖЕННИЙ МУЖ НА ЛУКАВУ / НЕ ВСТУПАЄ РАДУ/.../, А В ЗАКОНІ ГОСПОДНЬОМУ/ СЕРЦЕ ЙОГО Й ВОЛЯ/ НАВЧАЄТЬСЯ...»

«Чого тільки не знайдеш у них? Прояв могутності, досконалість справедливості, поважність поміркованості, повнота мудрості, шлях до покути, міра терплячості, одне слово – уся сукупність блага!»

Василій Великий

**Блаженний муж на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде.
А в законі Господньому
Серце його й воля
Навчається, і стане він,
Як на добрім полі
Над водою посажене
Древо зеленіє,
Плодом вкрите. Так і муж той
В добрі своїм спіє,
А лукавих, нечестивих
І слід пропадає,
Як той попіл над землею
Вітер розмахас.
І не встануть з праведними
Злії з домовини,
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.**

Історія духовного розвитку людини демонструє, що впродовж її екзистенції на Землі найкориснішою формою духовного виховання є релігійно-мотивний діалог з Богом молитвами і псалмами, бо тільки віра людини в Бога допомагає їй в пошуці умов особистісного буття, її зростання, а щоб стати співтворчою всеосяжній Божественній суті, треба зрозуміти імперативне виконання Божих Заповідей і всіх настанов Св. Письма, без яких людина принижується своїм щоденним гріховним станом до найбільшого і небажаного падіння, коли вона живе для того, щоб кормитися і забезпечувати свої нагальні потреби. Почуття духовних потреб твориться духовною практикою колективно та самостійно, молитвами на Божественних літургіях у церкві і вдома, де відкриваємо не тільки таїнства Св. Євангелії і таїнства Церкви, але й незбагненне нам до певного часу життя, ревелюцію присутності Господа у нашій житті, бо суть нашого існування на кожному кроці вимагає постійного діалогу з Богом, який неможливий без увірування в небесну охорону людини Всевишнім, без нашого прагнення спасіння, вічності.

Про суть християнської віри сучасник Тараса Шевченка Микола Гоголь (1809-1852), великий класик російської літератури українського походження, залишив перед своєю передчасною смертю «Роздуми на Божественній літургії», в яких відзначає, що «Свята Літургія містить незбагненні помисли... поданих коментарів Св. Отців та учителів церкви... відкриває глибину свого містичного сенсу кожній людині, яка слухає її з трезвістю» («Роздуми...», с.7-8, Александрія, 2011) і забуває егоцентризм сучасного життя земного світу, одягаючись у світло Божої любові. Кожному з нас треба з'ясувати, що буття у вірі – не буденність, а спосіб існування прагненням душі пошуку вічності тільки молитвою до Бога, обожнюючись лицем у лице – Я з Богом або Бог і Я, – координата аксіологічна між небом і землею, співжиття людини з Універсаліями: Бог, Віра, Воля, Надія, Любов, Мудрість тощо, і залежно від Божої волі та наших заслуг ми живем Божими благословеннями, за яких потребуємо постійно славити Господа, Творця неба і землі.

Книга псалмів – Псалтир, книга піснеспівів у супроводі «псалтеріону» (струнного інструменту) навчає нас хвалити, славити Бога, чому й зветься по-єврейськи «Сиффер Тегілім», тобто «Книга хвали», найкорисніша для людини, бо містить «усю сукупність благ», як попереджує нас Василій Великий. Відомо всім, що Шевченко з дитинства знав Псалтир напам'ять, молився у куцах і був щасливий, живучи з Богом, і Бог охороняв його, обдаровуючи волею, талантом Великого Кобзаря України, маляра і гравера-академіка, але й мученицьким життям, щоб навчати свій народ усіх благ та блаженств, а це можливо тільки насінням Св. Письма, як повчав мудрець України Сковорода і повчають Давидові псалми, яких український геній «етноканонізує» на українську землю (див. Ярослав Гарасим, ntsh.org.Вміст/16-12-2012) ще з 1845 року, після поезій «Трьох літ» («Гайдамаки», «Мар'яна черниця», «У неділю на вигоні», «Утоплена» – 1841, «Слепая» – 1842, «Гамалія», «Тризна» – 1843, «Розрита могила», «Чигрине, Чигрине», «Сова» – 1844, «Сон» («У всякого своя доля»), «Та й заплакав сіромаха», «Заворожи мені, волхве», «Єретик», «Невольник», «Великий льох», «Стоїть в селі Суботові», «Наймичка», «І мертвим, і живим...», «Холодний яр», «Псалми Давидові», «Три літа», «Заповіт» – 1845 тощо), в яких молодий Шевченко сам відчував кваліть людської аргументації про долю-недолю свого народу і нещастя України, вирішуючи етноканонізувати вчення Давида на руську землю з

надією друкувати «Давидові псалми» з тією ж назвою вкінці року, щоб народ схилився до них, як до Біблійних, але, замість 150 псалмів, поет виступає з десятьма: 1, 12, 43, 52, 53, 81, 93, 132, 136, 149, де, мов Перебендя, розмовляє з Богом про долю свого народу, благає в Нього покровительства над скривдженими, і новий стан духу, як звучить передостанній псалом Давида і останній у Шевченка: «Псалом новий Господеві/ І нову славу/ Воспоем чесним собором./ Серцем нелукавим» (Пс.149), яким геніальний поет синтезує у замкнене коло десятки – числа піфагорейської досконалості, бо все у Бозі починає (Псалом 1) і все у Бозі кінчиться (Псалом 149), Бог – Альфа і Омега. Псалми Шевченка вписуються у слов'янську традицію переспівів XVIII-XIX століть Яна Кохановського, Ломоносова, Державіна та декабристів, якими вони засуджували безбожність, несправедливість.

На жаль, через переслідування цикл «Давидові псалми» не був надрукований ні в 1847 році, хоч про них до нового друку П. Куліш писав, що це – «не мужецькі повести» малоруською мовою. «Но у вас перед глазами Шевченко, который выражает на этом языке «Псалмы Давида», а чувства достойные самого высшего общества» (див. збірник «За сто літ», Кн. 2 с. 53-54). Він був надрукований аж після звільнення поета з десятилітньої каторги в його доповненому прижиттєвому «Кобзарі» 1860 року.

Перший псалом – ліричний вступ до всього Псалтиря, не міг бути у Шевченка іншим, аніж як Боже звернення до людства жити за імперативною поведінкою Божих Заповідей, творити лише добро за Законом Господнім: «Блаженний муж» не є ніхто інший, за Св. Василієм, як сам Бог, а це доказує апостол Павло в Посланні І до Тимотея: про блаженство, «яку з'явить Блаженний і єдиний Володар, Цар царів і Владика владик/ щоб ти зберігав заповідь без плями, без догани – аж до появи Господа нашого Ісуса Христа» (1:15). Звертанням в переносному значенні на «ти» має на увазі людину – земних мужів, – що заслуговують Божі чесноти «за добрі діла» – праведники, бо живуть у Божім Законі: «Блаженний муж на лукаву/ Не вступає раду,/ І не стане на путь злого,/ І з лютим не сяде./ А в законі Господньому/ Серце його і воля/ Навчається...» Наочний свідок діл і науки Ісуса Христа апостол Матей визначає словами Спасителя блаженність віруючих: 3. «Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство небесне. 4. Блаженні тихі, бо вони успадкують землю. 5. Блаженні засмучені, бо будуть утішені. 6. Блаженні голодні та спрагли справедливості, бо вони наситяться. 7. Блаженні милосердні, бо вони зазнають милосердя. 8. Блаженні чисті серцем, бо вони побачуть Бога. 9. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться. 10. Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство небесне. 11. Блаженні ви, коли вас будуть зневажати» (5:11). Як бачимо, у псалмі

Біблійному та шевченківському існують три можливості втратити блаженність: йти за порадами безбожників, ставати в ряди грішників і сидати з блюзнірами, тими, що слухають диявола-спокусника, а не Ісуса Христа, який казав: «Я – путь, істина і життя!» Тільки Господнім законом чоловік «навчається» і «розважає», тобто «і день, і ніч» обдумує, шукає Божу істину – пояснював у свій час Григорій Ніський. І в Шевченка те саме значить навчатися – жити по волі Божій, тоді «і серце, і воля» розвиваються пишно, як та рослина або дерево «над водою посаджене» у найплідніших умовах зросту: «зеленіє./ Плодом вкрите. Так і муж той/ В добрі своїм спіє». Коли життя людини проходить в рамках Св. Письма, Божих законів, у «святому» середовищі, тоді «дерево», «добре поле», «вода», «плід» – метафоричні елементи, – творять умови для росту рясних плодів, і кожний з них «спіє», подібно до людини, бо й вона стає доброю, плідною у добрих умовах. Ісус Навин радив ціле життя пильнувати у вірі Господній, «день і ніч» розважати, вчитися шукати Божу Істину у Святім Письмі: «Керуйся день і ніч Св. Письмом, нехай Книга цього закону ніколи від твоїх уст не віддалиться. І розважатимеш над нею день і ніч, щоб пильно виконати все, що в ній написано» (Ісус Навин, 1:8). Цікаво знати, що за Давидом у дерева існує «своя пора», і тоді «лист його не в'яне», а в переносному значенні, для людини це значить, що віруючий, праведник, багатіє духовно і в певну пору знайде спасіння. Шевченко в означенні мужа-праведника, що росте на духовному терені Св. Письма, узагальнює, що він «в добрі своїм спіє», багатіє духовно і спіє в повазі Божих Законів, у вірі й слухняності вчення Ісуса Христа. Народним стилем відверто й болюче поет попереджує, що «лукаві, нечестиві», тобто неправедні, жодного сліду не залишать на світі: «І слід пропадає, –/ Як той попіл, над землею/ Вітер розмахас,/ І не встануть з праведними/ Злії з домовини». Вони самозасуджені своїми злими вчинками при безбожнім житті і навіть не встануть на Суд Божий з гробу, і не воскреснуть, бо Господь не дбає про безбожників, а «про путь праведників дбає» і веде їх до спасіння, як явно свідчить Св. Письмо. У Шевченка кінець першого псалма зразу, майже лаконічно проектує, в антитезі, світ спасіння для праведних і неспасіння неправедних: «Діла добрих оновляться,/ Діла злих загинуть». Блаженні або праведні за свої чесноти вічне життя матимуть, а неправедні матимуть вічну смерть.

Тарас Шевченко, етноканонізує Давидові псалми на «Псалми Давидові», майстерно посилює святими переспівами присутність Божого Слова на Україні, і воно пронизує весь його «Кобзар», за те й милий народу, бо стоїть «на сторожі» його, і для того, щоб постійно була «В своїй хаті, своя й правда,/ І сила, і воля» (І мертвим, і живим, і ненародженим...) треба благодіяти постійно Господа-Бога.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

«ЛОРАНА» – ПЕРШИЙ РОМАН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ РУМУНІЇ

(Продовження з № 278-279)

У продовженні сюжетна лінія роману – це спогади Олександра Рони, які переплітаються з різними пригодами «Михайла» – експедитора телеграми та наратора роману (щоб не сказати автора, бо мова наратора виконує важливу роль, а в першу чергу дистанціює позицію автора, у такий спосіб зближуючись із власним голосом читача), з яким знайомиться у відомому бухарестському барі «Чірешіка». Між ними зав'язується міцна дружба, і Олександр Рона розповідає йому про трагедію свого життя і про те, як хотів покінчити життя самогубством, тільки про свою хворобу не сказав нічого. Михайло дізнався про неї тільки після його смерті у листопаді 1971 року.

Розповідає про свого батька, непрогресивного історика та великого прихильника імперії, хоч на його очах гнили й розпадались Австро-Угорська імперія та царська Росія, якого Олександр не знав перед війною, а тільки після неї вже калікою, бо народився через вісім років по війні. Війна, яка скалічила його, як і багатьох інших його ровесників, не тільки фізично, а й морально.

Про свою матір, що пестила і захищала свого старшого сина Юрія, який ухилився від гімназії, мотивуючи, що він любить вільне життя, і якщо якась сила буде протиставитись йому, то тільки озлобить його, зростить в його душі ненависть до всього навколишнього.

Про Юрія, який, коли мати відмовилась дати йому «гонорар за його любов до ближнього», найнявся працювати до багатія Григорія Ромуля, і за короткий час господар почав довіряти йому, передавши йому більшість головних справ, бо він розбирався прекрасно, а за гроші здатний був робити будь-що.

«В Ромуля грошенят стільки, що можу красти без того, щоб запримітив. Життя приємне. Кишеня повна, горілки – скільки захочеш. Ірина розуміється в любові добре, так що все в порядку», – хвалився Юрій молодшому братові.

Трагедія Юрія Рони почалася тоді, коли він почав зневажати Ірину, молоду дружину свого вже похилого віку господаря, і її любов стала

перетворюватися в пекучу ненависть, але він хоча і знав, що скоро надійде його добру кінець, жив тільки по своїй волі – «собачим життям», бо інакше не вмів. Дружив із жандармами, а із сином старости «рідними братами» були, тому і на фронт його не брали. А він тільки фронту й боявся. Більше нічого. І хоч боявся, не робив нічого, щоб уникнути нещастя. «Навіщо мені зараз помирати на фронті за ідеали Гітлера? Наплювати на них», – говорив Юрій Рона.

Тільки перед смертю Юрія, бо Ірина таки відімстила йому, наливши в його чарку з горілкою отрути, Олександр дізнався, що його брат дружив із жандармами й офіцерами тільки для того, щоб проникнути в їх військові таємниці, щоб передати їх партизанам та диверсійним групам комуністів, які чинили опір хортистському уряду Угорщини. Тільки після війни Олександр дізнається, що диверсійною групою, яка діяла в їхній зоні, командував саме Юрій. Цікаво, що він ніколи не брав участі у її нападах на загарбників, а був, так би мовити, режисером кожної п'єси, але не появлявся на сцені ніколи, і навіть багато з членів цієї групи його не знали. Вони бачили тільки його конверти, в яких знаходилися всі необхідні дані та схеми для кожної бойової операції.

Смерть не покидає сім'ю Олександра Рони після того, як помирає його батько і брат Юрій, на фронті розстрілюють за зраду його брата Миколу, який воював у складі хортистської армії в Радянському Союзі, його звинуватили в тому, що відпустив на волю полонених. Пізніше Олександрові Роні один з його односельчан розповів, що він був одним з тих, які стріляли у його брата Миколу: «Такий був наказ». Олександр дививсь на нього і думав, що одним ударом кулака може вбити його, але уважав його невинним у смерті Миколи, бо «Такий був наказ».

Коли прибув лист з повідомленням, що Миколу розстріляли за зраду мадярські військовики, що якраз обідали в хаті Наталії Рони, хотіли розстріляти її разом з Лораною, яка знаходилася в той момент у їхній хаті, але один з них, мабуть, офіцер, рятує їх.

Восени сорок четвертого року Олександр Рона йде на фронт. При розлуці закохани Лорана і Олександр виражають надію, що після закінчення війни вони будуть жити в любові і щасті: «Олександр, ти не помреш. Не маєш права померти, хоч би й хотів. Я не лишу тебе померти. Ти будеш жити. Розумієш, Олександр? Ми будемо щасливі...»

Слова Лорани були для нього дорогоцінним солодким струмком, що розважав і, в той же час, ранив його душу. Мабуть, ці слова і листи, які вона висилала йому на фронт, тримали в житті Олександра: «Дорогий мій, я б хотіла бути богинею твоєї далечі. Буду рости й чекати тебе, а якщо не повернешся, розсиплюся кривавим заплаканним вітром по сирій землі і пропаду навіки...» Оце «...розсиплюся кривавим заплаканним вітром по сирій землі і пропаду навіки...» зворушувало Олександра до сліз, він зрозумів, що це думки дівчини, яка кохає надію, і тому її листи наповнені поезією і драматизмом.

Після закінчення війни й повернення Олександра додому, він довгий час змушений шукати Лорану, яка знала, що Олександр загинув на фронті, про це йому розповів перед своєю смертю її брат Корнелій. Вона покинула своє рідне місто і поселилася в столиці, так йому сказала Ольга Продан, але її адресу не хотіла дати.

Коли вони нарешті зустрілися, знайшла вона його, бо він залишив свою адресу Ользі, їхні давні мрії здійснюються.

Професор Іван Семенюк пише у своїй вищезгаданій статті:

«У мить щасливого піднесення Лорана просить Олександра розказати усе, що пережив:

– На фронт, як пам'ятаєш, пішов, коли мені було вісімнадцять. Не було страшно. Юрій помер, Миколу розстріляли. Я повинен був відімстити за них. Але я не йшов на фронт, щоб відімстити, а тому, що так вимагав рух історії. Його я зрозумів із самого початку. Якщо батько ціле своє життя був прихильником монархії, я ненавидів її. Я зрозумів, що суспільство повинно змінитись, стати інакшим. І хоч був молодим, занадто молодим, я знаю, що, коли бажаю іншого життя, за нього потрібно боротися. Ти бачила, що приніс людству фашизм. Те, чого ми зазнали під час війни, ще нічого. Ми знали, що йде війна, і що на війні люди вбивають одне одного. А після війни люди відкрили всі кримінальні вчинки фашизму... А тому, що кожна

війна приносить людям нещастя – принесла і мені... Точилися запеклі бої. Німці усвідомили, що війна програна, і тоді стали зубами захищати кожний клаптик зайнятої території...»

Олександр зізнається Лорані, що він зробив надзвичайно велику дурницю, коли, повернувшись з фронту, вирішив не повертатись додому, бо все там було для нього мертвим. Кожна стеблина трави, кожний зів'ялий лист могли роздерти його душу і розкрити її болючі рани. «Думки про рідню, про тебе, приносили мені лише непотрібний біль. А він набрид мені. Я хотів жити. Не егоїзм, а істинна правда. Я не уявляв, що ти існуєш, що ти, живеш. Я уважав себе єдиним, хто залишився в живих після катастрофи війни».

Лорана теж признається Олександрові, що і вона пережила трагедію, в якій звинувачує його: «Якщо б ти повернувся до мене, цього не мало б трапитись. Ніколи в світі...», але просить, щоб він зрозумів і став її суддею.

Працюючи співачкою в корчмі «Підкова», познайомилась із самотнім хлопцем, який приходив щовечора до корчми, сідав за стіл у самому кутку ресторана, замовляв випивку, клав на стіл пачку цигарок і сидів до пізньої ночі.

«Я б хотів з кимось жити, щоб мене уважали своїм, кохали, щоб міг уявити себе людиною. Тому я вибрав тебе. Ти повинна спасти мене і розділити зі мною горе і радість», – признався він їй.

Хворий на рака хлопець бажав, щоб Лорана забула Олександра Рону, якого, хоч і вважала мертвим, але кохала далі, і покохала його живого, тому він признався їй, що ненавидить мертвих, а за ці слова вона стала ненавидіти його:

«З тої ночі я почала ненавидіти його. Дні знову були для мене монотонні й пусті. Я жила з ним, бо жаліла (...) стала для нього рідною матір'ю...»

Цікавим є уривок роману, який я драматизував в п'єсу-одноактівку «Палаючий Колодязь» або «Моряк, юнак, дівчина і божевільний» (Див. № 278-279, сс. 34-36 і дане число сс. 22-23, 25 – ред. «Н.Г.»), і також переклав її на румунську мову для одного з моїх знайомих режисерів, який обіцяв поставити її на сцені, в якому Олександр Рона розповідає Михайлові одну із сторінок його щоденних розмірвань (Див. «Герої Небелякових романів» у наступних числах «Нашого голосу» – п.а.).

(Продовження на 16 с.)

«ЛОРАНА» – ПЕРШИЙ РОМАН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ РУМУНІЇ

(Продовження з 15 с.)

Інший уривок роману, теж вартий окремої уваги, я теж драматизував і назвав «Танець дзеркал», це той уривок, в якому Олександр дізнається від лікаря про хворобу та неминучу смерть Лорани, в якому Олександр втрачає на мить свідомість, спустошується внутрішньо і опиняється у вигаданому нереальному світі, в якому руки віддаляються тихо без ніякого болю від його тіла, і він намагається дійти до високого крилатого дерева, яке віддалялось від нього. Безрукий Олександр кричить, намагаючись наздогнати дерево, доторкнутись до нього руками, але ж в нього немає рук, тоді скрипучий голос радить йому бігти в іншу сторону: «Ти біжи, біжи, тобі, тільки бігти годиться...» І Олександр побіг в іншу сторону, де на березі моря чекала його Лорана, але голос запевняв його, що Лорана не існує.

Ці уривки, разом з твором *Ідеальний хрест* Корнелія Регуша можна б назвати початками постмодернізму української літератури в Румунії.

Описана доля братів Рона була звичайним явищем в українських селах Мараморощини, тобто участь старшого покоління в складі фашистсько-хортистської армії на фронті в Радянському Союзі, а молодші воювали в складі Четвертого українського фронту проти хортистів та фашистів до закінчення війни.

Драма Юрія Рони подібна на драму адвоката Паула Дунки з роману Олександра Івасюка «Повінь», якого, на мою думку, Небиляк не читав перед появою свого роману «Лорана», бо роман Івасюка появився 1973 року, коли Небиляк уже докінчив писати свій роман.

А драма Миколи Рони подібна до драми Апостола Бологи (поручика австрійської армії, який мучиться тим, що йому доводиться воювати проти своїх братів по крові. Він вирішує дезертирувати, але його ловлять, і трибунал оголошує йому смертний вирок), із роману Лівіу Ребряну «Ліс повішених» (один з найцікавіших творів румунської літератури про першу світову війну).

«Як бачимо, сюжет твору заплутаний, набирає потужності і через те, що його кохана Лорана бачить світ інакше, мріє, сподівається, що все

закінчиться добре. Цей момент меланхолії завершується трагедією, смертю. Роман пронизаний філософською думкою, гуманними намірами, роздумами. Отже, твір має всі ознаки цілісного роману», – пише Іон Петровай⁵, а ми додамо,

що твір є і глибоко психологічним. Засуджуючи війну, автор показує, яких страждань завдає вона людям, і творить справжні картини буття людини і її страждань: «Тільки матері стояли на колінах, мов зруйновані бомбами статуї, і молилися богу. А бога не було. Матері ридали вночі і вдень, дивились у вікно, виглядали, але хвіртку ніхто не відкривав...»

Творчість Михайла Небиляка невіддільно пов'язана з життям і турботами українців Мараморощини, зокрема його односельчан у поворотний період їх історії, у період їх відродження та культурного розвитку, і це його робить оригінальним романістом з уявою, ідеями, модерним в своїх обсерваціях, автором, якому не байдуже відновлення сутності та структури сучасної прози.

Примітки

¹ Іван Семенюк, *Перші українські письменники Румунії*, Studia Linguistica. Випуск 5/2011, с. 271.

² І. Семенюк, *там само*.

³ Рона де Сус – румунська назва села Верхньої Рівни.

⁴ Marian Popa, *Dictionar de literatură română contemporană*, Editura Albatros, 1977, p. 379.

⁵ Ion Petrovai, *Multiculturalism în Țara Maramureșului – Valori culturale ucrainene*, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2007, pp. 179-187.

Микола КОРНИЩАН

Верлібри

Забуття

Настає й вік, коли час губить
справдешній сенс.

Тамги дочасного вдоволення
підмінюють уявну вічність.

Привчаюсь до цілковитої самотності;
до небуття.

Уже не чекаю нічого, бо ти постала
більш чим усе те, що міг би узнати.
Дозволила второпати, чим є звичайність
та присутність.

Довела аж до межі можливого.

Без нинішньої відсутності, запевнила, –
майбутність спливе в забуття.

Невизначеність

Ті містини повертали нас у спогад.

Там, де чатували
ще й інші частки відсвітів,
буцімто іншого життя.

Усе, що траплялось, долало
усе те, що ми вмiли б примислити.

Займаючи лапідарні перспективи,
підлягало тимчасовості.

Регресуючи, переростало в інші кшталти.

Інші тракти вводили
в невідомість,

у невизначеність.

Інші місця

і спогад того, що може й не відбулось,

але бачилося безсумнівним

тільки у твоїй присутності.

І все ж...

Казали, що ти не існуєш.

І тоді я почав вимислювати
здійсними світи.

Себе забуваючи,
споминав тебе поспіль.

Подавався в розлоги,

які існували тільки в пам'ятях інших.

Спізнювався саме там, де учував,

що повинна була пройти й ти.

Аб'якої ночі.

Мов крізь видіння,
якого вже й не тямив.

Мов у темі, в якій
не було ані моєї тіні.

Казали, що ти не існуєш.

І все ж, хтось розглядував мене.

Перспективи

Уже не зустрічаємо
тих, яких забуваємо.

Серед чужинців
зостаємося самотніми.

Нібито знаходимось в іншій часі;
у даліні, в якій

не спогадуємо майже нічого.

Тільки двері та двері,

за якими відчиняються інші двері.

Коридори без вікон,

і сходи, пірнаючи в сиру пітьму.

Терпкий настій оставляє

слідів у повітрі,

мов виливи саява,

що нівечить рубежів звичайності.

Ті, яких бачимо,

не знаходять місця

в нашій минулім.

Проказують іти далі.

Щоби дійти до цілі,

можна знайти й інші повороти,

інші путі та інші перспективи.

Інший час.

Слушний момент.

Той, яким владуємо,

якщо вміємо зупинитись загодя.

Прозора

Твоя тінь була легшою за світло.

Плинула понад твердою землею,
над водою

та майже помітним повітрям.

Подібно плішині темі,

лишаючи забутий уже сон.

Двиготіла, повиваючи мій погляд.

Була певністю присутності

тієї, яку спогадував,

що могла існувати тут. Повсякчас;

розглядаючи мене з недовірою,

усміхаючись та завіряючи:

Зворотна сторона твоєї тіні –

прозора.

МИКОЛА КУЗЬМЕНЧУК (1937-2015)

Народився у місті Києві.

Дитинство провів у живописному селі Липки, Житомирської області України. Це були босоногі, голодні передвоєнні, воєнні і післявоєнні роки. Коли фашисти під час окупації набирали в селі хлопців і дівчат на роботу за їжу, Микола був наймолодший з тих, хто прийшов найматись. «Йди...» – сказали, малому...

І пішов Микола тернистими стежинами і шляхами по дорозі Життя! Рідна Липецька школа, Київське обласне культурно-освітнє училище, служба в армії на Далекому Сході у музичній роті, робота водієм київського тролейбусу, відмінник, кращий студент-флейтист на своєму курсі Харківського інституту культури, а потім багаторічна праця на культурно-освітній ниві викладачем музичних дисциплін духового відділу Київського училища культури і мистецтв.

А поряд з музикою ще одна пристрасть – поезія. Любов'ю до рідної землі, мови, людей, Батьківщини пронизані співочо-гармонійні твори Миколи Кузьменчука.

Роман Кузьменчук

Микола КУЗЬМЕНЧУК

«Вже відцвів купайло над ярами...»

Мамині листи

Чи виріс я, чи хата похилилась,
Що стріха дістає мого плеча?
Сумні над ставом верби зажурились,
І мати виглядає орача.

Вона давно чекає його з міста.
– Приїдь, – казала, – в теплі місяці,
Я, як колись, вчиню у діжці тісто,
Спечу в печі рум'яні буханці.

Приїдь, синочку, ми город посадим
І, може, тин полагодиш мені,
Вдвох поговоримо, даси пораду,
А я дам сала і яєць тобі.

Приїдь, синочку, вже отаву косять,
І тепле літо скоро вже мине,
Ранкова прохолода вруна росить,
А серце так болить, бо жде тебе.

Приїдь, синочку. Картоплі копають,
Пожовклим листям осінь гомонить,

Приїдь, дитино, я тебе чекаю,
Спитай, що я роблю і що болить.

Приїдь, синочку, скоро вже зима.
Як зимувати буду я не знаю,
І хата наша стала вже стара,
Повітка валиться (про це уже писала).

Приїдь, синочку, віхоли гудуть.
Не дуже тепло вдома, я хворію...
Сусіди в постіль воду подають,
То, може, ти приїдеш в цю неділю?

Приїдь, дитино, бо, мабуть, весна
Пройде уже без мене рідним краєм.
Тебе нема. Чогось тебе нема.
Чи, може, хтось тебе не відпускає?

То ти скажи, що мати тебе жде,
Одна в селі старенька проживає.
Надворі темно, лід тріщить, мете,
А я тебе у вікна виглядаю...

Чи виріс я, чи хата похилилась,
Що стріха дістає мого плеча?

Сумні над ставом верби зажурились,
А мати все чекає орача.

.....

Я їду, мамо, чуєш?!
Я вже їду...
Я завтра буду – так всім і скажи!..

* * *

Вже відцвів купайло над ярами,
Віддзвенів пташиний спів дібров,
Дві дороги пролягло між нами
І тепер нам не зійтись знов.

Линуть в небо журавлі ключами
З рідних місць їх гонять холоди,
Плачуть сірі хмари над полями,
Листя, мов човни, в струмках води.

Попід гаєм в'ється річка тиха,
У журбі вона тече кудись.
Мабуть, не живе добро без лиха,
Бо ж кохались ми та й розійшлись.

* * *

У кожній осені
Є щось весняне,
А у весні
Осіннє є.
Носив сорочку
Полотняну,
Голодний, босий,
Та зате
Мене втішали
І казали,
Що кожному
Дано своє.

Дано своє?
А, може, це – від когось
Пішло й настало
Рабство знов у нас??
Від тих,
Що відлучали нас від Бога???
Та, слава Богу,
Вже минув їх час.

Ми з тобою

Ми з тобою – як оті лелеки:
Близькі, рідні й водночас чужі.
Ми з тобою поруч і далеко,
І на різних сторонах межі.

Як це сталось, ми й самі не знаєм.
Винен хто? Кого тепер винить?
Та в думках ми й досі ще кохаєм
Ту прекрасну неповторну мить,

Що могла б навіки нас здружити,
Що могла б нам стільки щастя дати...
Хіба можна в світі отак жити,
Щоб ненавидіть, кохати і страждати?

Мабуть, можна. Та кому це треба?
Людям? Богу? Чи тобі й мені?
Ми вступили в суперечку з Небом,
І любов зав'яла ще на пні.

Крутить вітер вихри над водою,
Все коротші, холодніші дні,
І як нагорода нам з тобою,
Залишились спогади одні.

Ми з тобою – близькі і далекі,
Не моя, не твій я. Ми – чужі.
Осінь вже. Дивись, летять лелеки...
Я по цей, ти ж по той бік межі.

ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ

Михайло МИХАЙЛЮК**ФРОНТОВИК І ПОЕТ**

Є трафунки, які не «стукають» постійно у скроні і не просяться настійливо на папір, але й не забуваються. Вони десь там, у закамарках пам'яті, знайшли своє місце і можуть вигулькнути якось безпричинно, та найбільше тоді, коли на очі попаде якась річ, пов'язана з ними. І тоді я знаю, що цьому трафунку настала пора стати друкованим словом.

Отак трапилося і тепер. Шукаючи якусь книжку в домашній бібліотеці, яка вже багато років «волає» бути впорядкованою, натрапляю на збірку «Доверие» Михайла Селезньова – російськомовного поета з Дніпропетровська. Та ще із трішки загадковим дарчим написом: «На трепетное мужество доверья я руку никогда не поднимаю». Це його перша збірка, яка появилась у Москві 1980 року, попередні друкувалися в Україні. А бути надрукованим у «Советском писателе» – це вже все-союзне визнання.

Тримаючи в руках збірку – враз нахлинули спогади. Це було в 1982 році (за дарчим написом), коли я, Микола Корсюк та Євген Мигайчук познайомилися з Михайлом Селезньовим у ресторані Спілки письменників (де інде?). Хто нас познайомив – забулося. Був Михайл Селезньов чоловіком кремезний, моложавий з лиця, і ми дуже здивувалися, коли він назвав себе фронтовиком-ветераном Другої світової війни. За простим підрахунком ветеран мав би виглядати набагато старшим. Та виявилось, що він на війну пішов добровольцем у сімнадцять літ, пішов воювати не з патріотизму, а щоб врятуватися від голоду в тилу, адже солдатів годують ситим пайком.

У 1944 році, вже в чині лейтенанта, воював на території Румунії, і тепер приїхав, щоби відвідати ті місця, де в жорстокому бою поліг його батальйон, щоби поклонитися праху камарадів, похованих у далекій чужій стороні. А ці місця поблизу кріпості Тиргу-Нямц. Про полеглих бойових друзів Селезньов написав задушевного вірша, якого подаємо у перекладі на українську мову.

Багато розповідав поет про пройдені фронтові дороги. Зокрема про те, як його частина потрапила до села Хумулешти, де народився класик румунської літератури Іон Крянґе. Солдатам наказали пиль-

нувати, аби не постраждала у розпалі бою хатина, в якій народився Крянґе, і вони ціною життя оберігали скромну сільську оселю, про яку Михайл Селезньов написав і помітив у збірці «Доверие» вірш «Домик Иоана Крянґа», який закінчується такою строфою:

«В Хумулешти нет домика Крянґа беднее,
Потолок, нависающий над головой,
сыплет сажу за шею.
А сердце светлеет
возле печки его,
подле сказки его.

**ЛУЖОК БІЛЯ КРІПОСТІ
ТИРґУ-НЯМЦ**

На лужок я прийшов,
я по ньому ходив,
а на цьому лужку
вогонь друзів косив.

І на цьому лужку
вирви були, як рани,
А тепер там цвіте
Рясний килим тюльпанів.

На лужку я приліг,
що весь цвітом заріс.
Зеленів подалік
Феджецел – буйний ліс.

Поза ним на горі
старий кріпості вал.
Звідти ворог лужок
артвогнем поливав.

Там тепер ресторан,
музика там і вино.
Тільки друзям моїм
пить його не дано.

Не дала їм війна
сісти там до вікна.
За вікном далина
лиш туристам видна.

Ось підкова Озани,
вітер тихо подує.
На узліссі пасеться
зграйка диких козуль.

А зелені поля
аж туди, до Пашкан.

ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ • ТРАФУНКИ

І солдатський ескорт –
журавлів караван.

І лужок
в перехрестях доріг.
Наш другий батальйон
на ньому поліг...

**ВІД НАПОЛЕОНА
ДО ЛІТЕРАТУРНОГО
РЕДАКТОРА**

Звертаючись до своїх солдатів перед походом, полководець Наполеон сказав, що кожен з них носить у своєму ранці маршальський жезл.

«Mutatis mutandis» (змінивши те, що можна змінити) і я міг запевнити тих, хто вислав до редакції «Нового віку», а згодом до журналу «Наш голос» (коли я був його головним редактором), чи до видавництва «Критеріон», в якому я був редактором-екстерном, літературні спроби, а то й цілі рукописи, що з вістря їхнього пера капають золоті краплини таланту.

Та якщо Наполеон своїм захопленням нічим не ризикував, а навпаки, міг сподіватися на бойову доблесть своїх солдатів, то я, виявивши, що з вістря пера того, хто сподівався вийти на царину красного слова, капає каламутна водичка, наражався на довічний осуд «скривдженого», який називав мене губителем талантів, а то й заздрісником, і нагороджував цілим рядом огудних епітетів.

Таких трафунків було в мене немало, і про декілька з них, які першими пригадалися, буде мова.

Ось, надходить до редакції конверт від однієї пані. В ньому вирваний з учнівського зошита листок, а на тому листку чотирирядковий віршик про муху-мухарицю, яка б'ється об шибку вікна і «дзичить».

Кого тут пожаліти: муху-мухарицю, яка не може вийти на волю, чи наївну авторку, котрій здавалося, що вона написала поезію? Викинув ту писанину у кошик і забув про неї. Та ось, у відрядженні стрічаюся з тією пані, а вона мені докоряє за те, що її «гарну поезію» навмисно не було надруковано, тому вона більше не писала. Мої пояснення її не задовольнили, мовляв, поетом не можна стати одним віршем, треба багато читати, багато вправлятися у віршуванні, а вже потім висилати написане до друку.

Пригадався інший дивний і майже невірогідний трафунок з одним кореспондентом газети «Новий

вік», який забажав стати письменником у прозі – дитячим письменником. У газеті тоді була рубрика «Для вас, учні і піонери», в якій друкувалися й оповіданнячка на виховні теми. У тій рубриці хотів дебютувати новоспечений прозаїк. Але його твір ні за розміром, ні за стилем, ні за художнім рівнем, ні за мовою (через діалектизми) не годився до друку. Ми були добрі знайомі, зустрічалися у моїх газетярських відрядженнях, тому я вирішив зробити йому послугу. Взяв те «оповідання» і, зберігши тільки «сюжет», написав його наново, змінивши майже до невпізнання – стиль, мова, розмір були далекі від оригіналу. Помістив його в згаданій рубриці. Так само поступив і з кількома наступними «творами».

Минув певний час, і ось, під час одного відрядження зустрічаюся з автором. Чекав я, можливо, від нього вибачення за те, що завдав мені клопоту, а ще запевнення, що старатиметься писати за зразком оброблених мною текстів, та він ошелешив мене: «Отак, Михайле, будеш робити і надалі. У мене вже назбиралося близько ста таких оповідань, я надішлю їх тобі, ти так же обробиш, і я надрукую книжку!» Я було запротестував, мовляв, редактор не може бути співавтором книжки. Звісно, не переконав. Він знав одне: ми там, у Букурештах, «шефи» від літератури і це наш обов'язок.

Виходить навпаки, ніж у Наполеона: писаканевдаха ранець має, та він порожній. Редактор мусить той жезл роздобути і подбати, щоби він дозрів до маршальського.

Для редактора найкраще тоді, коли кандидат на літературний Парнас або перестане висилати свої недолугі «твори», або зрозуміє суть творчого акту і почне вперто працювати над ними (якщо в нього є зароджений талант) і таки доб'ється певних результатів. У моїй редакторській практиці були й такі трафунки.

А найгірше тоді, коли автор переконаний, що написав «досконалу» річ, а редактор своїм втручанням її зіпсував. Марно доводити, що там було повно мовних огріхів, що, наприклад, у вірші шкутильгав ритм, рими були нікудишні (приміром: вода-вона, писати-читати).

Починають сипатися скарги: той вірш похвалили друзі, він читав його у будинку культури з нагоди річниці генія української літератури і йому плескав повний-повнісінський зал і таке подібне.

А тут знайшовся розумник-редактор і нахабно робить у ньому зміни! А хіба він пише краще? (Це тоді, коли й редактор віршує).

Це найперша риса графоманів, та про них ще буде мова.

Михайло НЕБИЛЯК

ПАЛАЮЧИЙ КОЛОДЯЗЬ

(Драматизація Михайла Гафії Трайсти уривку з роману «Лорана»)

Маленька корчма біля вокзалу. За столом сидять четверо людей: моряк, молода дівчина, її брат (божевільний) і юнак. За шинквасом стоїть корчмар і дивиться на своїх клієнтів.

.....
(Продобження з № 278-279)

Дівчина (кричить):

Вибухи!

Юнак (кричить):

Вибухи!

Моряк (кричить):

Вибухи!

(Крик кожного звисає у повітрі, вдаряється об стіни, відбивається, на мить кружляючи над головами, й паде на підлогу. Скрізь страх. Рідкий, ліниво пливучий, як густа маса).

Божевільний:

Може, хтось плаче. Хтось плаче. Воно необхідно! Необхідно, щоб хтось плакав!..

(Піднімається зі стільця й біжить до сусіднього стола).

Хтось плаче! Не чуєте?!

(Повертається на своє місце й безсилий паде на стілець. В його очах величезний біль, важке страждання).

Я не люблю сліз. З людини, з людського серця, з тіла виривається щось і зникає в безмежнім просторі, не повертається ніколи. Людина тоді не біжить, не ворушиться, а закривається в собі і слухає, як у ній рветься щось ніжне, гаряче. Чисте. Я боюсь плакати. Плач може затопити в мені тишу, викинути її надвір, післати в простір і знищити, а я люблю свою тишу, свою мовчазну самотність. Люди не мають права забирати її, знищити. Ось вони, мовчать.

(Дивиться на них жалісним поглядом).

Вони не розуміють. Мовчать.

Юнак:

Я завжди уважав себе щасливим.

Моряк (кричить):

Сталося нещастя!

Дівчина (кричить):

Неможливо!

Юнак (кричить):

Діється щось погане!

Божевільний (вбік):

Нарешті мене зрозуміли. Люди не можуть не розуміти одне одного. Не мають права. Значить, я маю право говорити, висловити свої думки, сказати їм, що в мене на душі...

(до них)

Десь існує спрага. Траву мучить вогонь. Каміння пахне попелом. Поля пахнуть попелом. Небеса пахнуть попелом.

(вбік)

Але, що сталося? Вони не слухають мене! Чому? Вони не розуміють мене. Сестра дивиться в куток корчми, моряк розстібує металеві гудзики, юнак затягається цигаркою. Вони не розуміють мене.

(Чути вибухи).

Юнак:

Я завжди був щасливим. Необхідно щось робити. Інакше...

Дівчина:

Людам ніколи не вистачає часу виплакати як слід.

Моряк:

Необхідно щось придумати.

Дівчина:

Так, щось видумати.

(Всіх ополонив страх. Ворушуться на місці. Не знають, що робити. Божевільний сидить спокійно і не ворушиться).

Божевільний (вбік):

Мені жаль, що в корчмі залишилися тільки ми. Решта людей кудись поділись. Кожний спішив десь сховатися. Коли б в корчмі було більше людей, я почував би себе краще.

Бармен (біжить до них і кричить):

Ходіть за мною. Необхідно сховатись, інакше...

(Чути вибухи).

Божевільний (Піднімаючись зі стільця):

Десь величезна спрага. Десь плачуть люди. Траву болюче мучить вогонь. Каміння перетворюються в попел. Поля перетворюються в попел. Мури плачуть спопелілими сльозами.

(Чути вибухи. Всі ховаються по кутках. Пільма й важка тиша, ніхто не ворушиться, не говорить. Все завмерло).

Голос (твердо і переконливо):

Ці, яких тут бачу – це вони. Вони ті, яких можна бачити тут. Я їх бачу, відчуваю їхню присутність. Вони тут, зі мною. Кожний з них про щось думає, щось відчуває. Кожний щось хоче, а час проходить, протікає, мов нескінчена, величезна палаюча ріка, що нищить усе...

(Голос затихає так само несподівано, як появився. Ніхто не ворушиться. Голос продовжує).

Мавпа злізла з дерева й почала ходити по землі, стараючись усією силою ходити на двох кінцівках. Спочатку не виходило, але мавпа не втрачала надій, бо була примушена шукати їжу, збивати палкою квасні дикі яблука. Роки протікали з незвичайною швидкістю, бо їх не лічив ніхто. Але ці тисячі нелічених років принесли прогрес. Мавпа вже не була тією, була примітивною людиною. Роки пролітали. Народилась любов і ненависть. Людина почала вбивати людину. Рука натягала тятину лука, і стріла врзувалася, не тільки в тіло тварини, але і в серце людини, подібною тій, що тримала в руці смертельну зброю. Багато пізніше руки людини почали смердіти вибуховим порохом. Смерть почала косити все навкруг. Люди навчилися грабувати все, що не належало їм. Кожний рік приносив із собою прогрес: літаки, танки, бомби.

(Голос затих).

Юнак:

Я думаю, що це льох. Мури нагадують матерію. Багато разів тут стояла вода. Це повністю доказують мої черевики.

Моряк:

Я б хотів вірити, що це корабель. Вода завжди нагадує плавання, лагідний вечірній вітер, а зустрічі на березі моря завжди приємні.

Дівчина:

Мені хочеться вірити, що це чудова казка. Я дуже люблю казки. Слухала б їх ніч і день. Вони завжди нехтують часом, простором для того, щоб ти міг почувати себе чудово. Моя бабуся вміла чудово розказувати, але мати не вмів... люблю також маленьких сарненят. Головно тоді, коли на їхніх носиках світяться краплі роси. Я б хотіла поцілувати хоч одне сарненятко...

Божевільний:

На мою думку, йдеться про колодязь. Колодязь завжди нагадує спрагу. Я дуже лублю бігати й, біжучи, дивитися в очі тих, яких мучить спрага.

Голос:

Тепер бачу все. Час байдуже лиже кожний мур. Залізо плаче іржею. Люди востаннє кудись спішать, мури мовчать тепер бачу все.

Божевільний:

На душі важко, хочеться плакати, але я боюсь. Плакати не вільно. А так хочеться заплакати! Чому люди злі? Чому нищать усе? Я так люблю усе! Від найменшої стеблинки трави до того бульк, бульк... Вже не буду кидати камінням у воду. Не буду, бо люди злі. Нищать усе: мури, мости, поля... Я так люблю засіяні пшеницею поля! Запах свіжого хліба, поморщені руки матері, що гладили мою голову. Люблю її сльози, тільки її сльози, бо вони щирі, гарячі, болючі. Вони не викидають з її грудей тишу, бо для матері вона не існує. Мої співбесідники не хочуть вірити, що вони в колодязі, не слухають моїх слів про спрагу, а я говорю їм правду, тільки правду. Нещастя приносить спрагу, а спрага болить, навіть вбиває. Жаль, що вони не розуміють мене, навіть не слухають...

(Чути вибухи).

Дівчина (біжить до бармана і кричить):

Ти вмєш горіти?

Бармен:

Вмію більше, ніж горіти. Ще вмю прекрасно плавати. Моїй матері, коли була молодою, дуже подобалися моряки. Але я знаю про них занадто мало, щоб міг про них розповісти. Знаю тільки, що пахнуть морем, тютюном і водкою.

(Чути вибухи).

Дівчина (біжить до моряка і кричить):

Ти вмєш горіти?

Моряк:

Вмію більш, ніж горіти. Малю я мріяв стати льотчиком. Це була найцінніша із моїх мрій. Пізніше я довідався, що води більше ніж суші, тому я став моряком. Це подобалось навіть моїй матері.

Дівчина (біжить до юнака і кричить):

Ти вмєш горіти?

(Продовження на 25 с.)

Кріна ГРИНЬ

ДІВОЧА ДОЛЯ

В давнину дівчатам було не так легко жити, як ми могли б подумати. Вони мали сліпо слухатись своїх батьків і довіряти їм, робити все, що ті казали. Звичайно, так поступали слухняні дівчата, але були й вийнятки. Дівчата, які виростили в дуже добрих, поважних сім'ях, робили, що їм загадалося, і нікого не боялися. Все майже так само, як і в наші дні. Але зараз не про них буде мова, а про дівчину, зовсім їм протележну. Ось, наприклад, історія молодої дівчини, яка жила собі й горя не знала. Старанно працювала, слухала старших, все робила, як потрібно. Аж тут одного разу пішла вона, наша дівчина, на вечорниці, і там її побачив молодий хлопець. Його серце забилося сильніше, наче зі сну прокинулося. І як ви думаєте, що сталося далі? Ось вам реальна, проста історія життя молодої Анни.

Майже століття назад зійшлися дівчата на вечорниці до хати, що стояла на високому березі, по правий бік якого текла річка з прозорою, прохолодною водою. У хаті зібралось близько десятка дівчат: одні плели, інші вишивали, а Анна сиділа в куточку і перебирала нитки. В хаті було затишно, приємно. Маленьке віконце вже було завішане... ні, не шторами, як це робиться сьогодні, а вишитою хустинкою. На стінах красувалися вишиті покривці, з яких на дівчат дивилися то кішки, то маленькі пєсики, то казкові красуні. В кутику стояла розігріта велика піч, на якій спав котик Мурчик, а на столі горіла велика лампа, яка освічувала всю кімнату.

Коли сонце було вже давно за горами, як це прийнято, під вікнами стали збиратися хлопці. Спочатку вони заглядали у вікно, свистіли... Дівчата, трохи почекавши, щоб помучити їх, відчинили двері і пустили хлопців до хати. Почався гамір, шум, сміх, залунали веселі пісні, дівчата закружляли в танці. Парубки були красиві, молоді, сильні. Старші дівчата, себто ті, яким вже сповнилося 18-19 років, були в центрі уваги, їх оточували зі всіх боків парубки і всіляко старались зачарувати. А наша Анничка сиділа собі в куточку, їй було лише 16 років, це її старша сестра Катерина взяла з собою за компанію. Хто ж міг знати, що ці вечорниці вирішать долю молодшої сестри?

Серед хлопців був і один молодий парубок Андрій, синьоокий, чорнобровий, правда, невисокий на зріст,

вже дорослий, рік тому він закінчив армію, а недавно вернувся із заробітків. Тепер він хотів женитися. Озираючись навкруг, його погляд зупинився на молоденькій дівчині, на тій, яка скромно сиділа в куточку. Всі навкруг танцювали, співали, розказували жарти, різні історії, а вона сиділа і позиркувала на веселу молодь так, наче боялася глянути на когось конкретно, мабуть, тому, що вона ще не звикла бути в такому гаморі, між такою кількістю людей.

Коли сестру Катерину покликали до танцю, Андрій скористався нагодою і сів на звільнене коло Анни місце. Йому конче хотілось побачити, як вона танцює, тому попросив свою двоюрідну сестру взяти до хороводу й нашу Анничку, а щоб вона сама змогла затанцювати, він кинув свою хустинку прямо їй в руки.

Танець Анни, її плавні рухи, вигин стану, але при цьому добрий, повний ніжності погляд, остаточно підкорив серце Андрія. Він закохався і вирішив, що вона буде його дружиною.

Як це водилося, він повідомив Анниній сім'ї про свої наміри сватити дівчину. Старші жінки хати стали радитися, розбирати всі плюси і мінуси молодого Андрія. Всі одноголосно вирішили, що весілля буде, лиш у Анни ніхто не спитав. Насправді нікого навіть не цікавила її думка. Коли їй сказали, що вона виходить заміж, Анна й думати забула про Андрія, навіть не могла пригадати, як він виглядає. Звичайно, вона почала відмовлятися, ще не хотіла виходити заміж. Але старші жінки вміли бути наполегливими. Так напосіли на дівчину, все їй говорили і розказували про гарного і працюючого парубка. Врешті вона погодилася.

Настав вечір заручин. Її гарно одягнули і посадили за стіл, заставлений різними наїдками і випивкою. Анна засмучено дивилася на те, що відбувається навкруг неї, й не казала жодного слова. Раптом під хатою почали колядувати. Після вінчування в хату почали заходити люди. Перший в хату ввійшов двоюрідний брат Андрія – Іван, високий, гарний хлопець. В думках Анни промайнуло: «Коли б це був він!». За ним увійшов і Андрій, а за ним і інші гості. Староста з усмішкою сказав:

– Ми чули, що у вас є теличка на продаж!

Анна обрадувалася «Та це вони не за мною прийшли!». Але її радість була недовгою. Андрія посадили біля неї. Вона була такою засмученою, що навіть не дивилася на нього. Але раптом відчула його погляд – він уважно роздивлявся її. Щічки дівчини спалахнули рум'янцем, і вона стисла губи, аби не усміхнутися. Потім крадьки зиркнула на

нього і побачила сині очі повні добра і теплоти. Тоді Андрій набрався сміливості і взяв її за руку. Вона не пручалася, теж міцно стиснула його велику, потріскану від роботи, повну мозолів долоню.

Через чотири місяці зіграли весілля. Анну вбрали в традиційний для наречених одяг: довгу білу сорочку, з вишитими рукавами, вишиту сукню, на голову поклали вінок із весняних квітів з довгими стрічками. Весілля тривало, як тоді велося, аж три дні. Перший день гості молодой йшли до її хати, а молодого до його хати і так всі гуляли. Потім, на другий день, всі близькі родичі йшли до хати молодого, бо молоді вирішили жити там. Молодий пішов за уже своєю жінкою і привів її до своєї

ПАЛАЮЧИЙ КОЛОДЯЗЬ

(Продовження з 23 с.)

Юнак:

Не вагаюсь ні на хвилину. Кант прожив все своє життя, не покинувши рідне місто ні на годину. Це доказують папери тих часів. Прекрасно. Чоловік ненавидів подорож. Менше кроків на берегах Сени – ще не трагедія.

Божевільний:

Я був не вірив, що атомна бомба має щось спільного із простою різаниною. Коли був малим, я любив дивитися у вікно. Мабуть, тому, що під час війни батько був хоробрим вояком. Навіть батьків капелюх смердів димом бомб, хоча купив його він багато років після війни.

Голос:

Це вони. Ті, яких можна бачити. Я бачу їх. Відчуваю. Вони близько тут, коло мене. Кожний із них над чимось думає, щось пригадує. Кожний щось хоче... А час тече, протікає, мов нескінчена, невичерпна ріка, що вливає свої гарячі води в колодезь життя. Величезний, бездонний колодезь... тепер бачу все, із самого початку. Спочатку час протікав через неіснуючі годинники. Пройшли величезні ріки годин. На хвилину, мабуть, ріки зупинились, і народилися птахи. Людина почала мріяти, і час почав протікати нормально. Тепер бачу все. Одні з них почали писати трагедії, бо хотіли, щоб їм боліло. Інші – комедії, бо їм набрид сміх. Це воно, воно...

Юнак:

Шукаймо якийсь вихід.

хати, а на третій день, на поправки, приходили тільки найближчі родичі. Весілля минуло і почалося реальне життя. Спочатку було важко, але Анна дуже швидко привикла і полюбила свого синьоокого Андрія. Потім появилися і діти, і вони зажили...

Ви скажете, що нічого особливого, таких історій було сотні, а то й тисячі в ті часи. Можливо й так. Але ця історія особлива для мене, бо вона – частинка історії моєї родини, а Анна і Андрій – мої бабуся і дідусь. А хустинка з ініціалами дідуся, яку він тоді, на далеких вечорницях, кинув своїй обраниці в руки, досі знаходиться у бабусиній скрині і зберігається в нашій сім'ї як реліквія.

Дівчина:

Абсолютно необхідно.

Бармен:

Шукаймо якийсь вихід.

Моряк:

Я згідний.

(Всі покидають схованки і йдуть до середини. Божевільний стоїть нерухомий).

Божевільний:

Гадаю, що в одних із вас були діти. Може, ні. Може, болить лише мені. Не знаю, чому починають боліти мене руки.

(Чути сильні вибухи. Моряк, юнак і дівчина падають на землю. Божевільний затуляє долонями очі).

Попіл мовчить. Його мовчання найстрашніше. Мури мовчать. Це найстрашніший плач, який може почути людина. Землю мучить спрага. Коли був малим, я любив дивитися у вікно. Любив бігти й дивитися у очі тих, яких мучила спрага.

(Встає і біжить до трупів. Кричить).

Спрага! Спрага! Спрага! Спрага!..

(Паде поміж трупами, з поглядом спрямованим вгору).

Гадаю, що йдеться про колодезь. Він завжди нагадує спрагу...

Голос:

Це вони. Одні з них зазнали щастя, інші ні. Але час протікає безупинно. Людина почала ненавидіти сама себе. Поїзди зупинились назавжди. Очі перетворилися в попіл.

(Божевільний перестав ворухитися).

Тепер бачу все. Бачу ВСЕ...

З а в і с а

Корнелій ІРОД

ГУРАМ ХАРАЇДЗЕ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 278-279)

Справжній об'їзд Сібіу і відвідування знаменитих місць цього міста, серед яких зараховується славний Музей Брукентал, відклали на наступний день, а тепер, пройшовшись центром і кількома вулицями міста, ми сіли на лавку в невеликому сквері, що перед театром. Ґурам знайшов біля лавки якийсь дріт і став всіляко загинати його, замотувати й розмотувати. Я й гадки не мав, що він «творить» мій портрет. Через кілька хвилин простягнув мені свій «твір»:

– Це ти.

Так, був то дротяний обрис людської бородатої голови в окулярах і можна було припустити, що в якійсь мірі був схожим на мене. Посміялися ми трохи з мого «портрета», потім, після недовгого мовчання, Ґурам сказав, усміхаючись не зовсім весело:

– А тепер розкажу вам про оцей мій тик... Двадцять один рік тому я був чемпіоном Радянського Союзу з легкої атлетики, а саме з бігу: на 10.000 метрів я мав найкращий час. Прозвали мене тоді «другим Емілем Затопеком¹». Наближався чемпіонат світу, і я завзято тренувався, щоб бути у найкращій формі. Але, коли склали збірну команду Радянського Союзу, я довідався, що мене в ній нема. Це мене дуже здивувало і zarazом обурило: як мені там не бути, коли я найкращий?! Іду цікавитись у провідника радянської делегації: невже на списку якась помилка? Але він підтвердив, що справді мене не включили в збірну. Без жодних пояснень. Це мене ще дужче розсердило, і я висловив з тієї нагоди не дуже ввічливі слова, слова, за які «заробив» півтора року тюрми. Правда, не політичної, а за хуліганство... Ну, а вже з тюрми вийшов я з оцим тиком. На початку я соромився, почував себе ніяково, але з часом звик; іноді цей тик зникає на довгий час, але при хвилюванні чи гніві з'являється знову... Після звільнення з тюрми найняли мене екскурсоводом в нашому Інтуристі, де працював я майже чотири роки. Між часом надрукував я кілька оповідань, згодом появилася моя перша збірка, з Інтуристу я перейшов на редакційну роботу.

Ґурам замовк на якусь хвилину, після чого усміхаючись жартівливо, продовжив:

– А з екскурсоводського періоду зберіг я «румунський» спогад, про який досі нікому не гово-

рив, жодному румунському туристові, хоч в ті роки багато їх відвідувало Грузію. Ви єдині з котрими поділюся тим спогадом, а він, той спогад, гей прикрий...

Одного дня послали мене супроводжувати групу румунських туристів. Під час поїздки по місті Тбілісі автобус зупинявся в різних історичних місцях, перед деякими будівлями і пам'ятниками і т. п., про які я говорив туристам, але коротко й непретензійно, бо ті туристи були вашими колгоспниками, які нетерпляче ждали доїхати до останнього «об'єктиву», тобто до винарні, де мала відбутися й деґустація грузинських вин. Але поки доїхати нам до винарні, зупинились перед Палацом культури, і я гадав, що туристів мало цікавить та установа, головнo й тому, що вже наближався кінець об'їзду, тобто винарня. Але, на мій подив, п'ятидесятилітній чоловік, а, може, трохи старший, бажає відвідати Палац. Я поцікавився у нашої перекладачки, чи вона правильно зрозуміла те, що сказав румунський турист? Вона відповіла, що турист навіть настоює на тому, а найбільше бажає він відвідати конференц-зал, що знаходиться на другому поверсі. Це вже занадто! Звідки знає цей румун, що на другому поверсі існує конференц-зал? Він, певне, ще приїжджав до нас туристом і хоче показатися перед своїми земляками, що він «ходжена» людина. Я навіть мав гадку запитати його, але, увійшовши в конференц-зал, турист не звернув жодної уваги на загальний вигляд, не подивився на вивішені по стінах картини, ні на меблі чи люстри, а втупив погляд в долівку і роздивлявся довкола, ніби шукав щось. Через хвилину він вивісив задоволену усмішку: «Бачу, паркет ще виглядає дуже добре. Я його вистелив у 1946 році! Не я один, а ще з двома військовополоненими. Їх уже нема...»

Ґурам помовчав якийсь час, а вкінці сказав:

– Я й сьогодні горю від сорому.

Ґурам сказав, що Брашов сподобався йому, але Сібіу ще більше. А я подумав повезти його і до Рашінар'я і похвалитися, що в цьому селі народились славні люди – поет Октавян Ґоґа і філософ Еміл Чоран, а також, що в дитинстві і я прожив один рік

у цьому селі й закінчив тут другий клас початкової школи. До Рашінар'я поїхали ми трамваєм, бо це село недалеко від Сібіу і, само собою, мав я нагоду похвалитись, що ось, у нас і по селах ходять трамваї... І ця подорож зачарувала Ґурама, але раптом він зупинився і, наче оговтався, сплеснув:

– Ти знаєш, що завтра 7 Листопада?!

– Знаю, ну й що? Поздоровлю тебе завтра...

– Не в цьому річ. Відомо, що я в Румунії і, якщо я завтра не поверну хоч би й на кілька хвилин до нашого посольства, буде біда! Так що, на жаль, мусимо повертатись в Бухарест.

Поїхали ми наступного дня вдосвіта швидким поїздом Тімішоара-Бухарест і о десятій Ґурам був уже в готелі; він швидко побрився, переодягнувся, і я повіз його на таксі до посольства Радянського Союзу.

– Дуже добре, що був я сьогодні в посольстві, – сказав Ґурам через дві години, коли ми знову зустрілися. – Був там і Нонешвілі.

– Хто?

– Йосиф Нонешвілі, голова Спілки письменників Грузії. Поет він нікудишній, зате хороший політрук... – засміявся Ґурам.

Помовчав трохи, згодом додав:

– Сьогодні о четвертій годині відбудеться відкриття «Виставки радянської книжки»; запросили й нас. Отже, повернулись ми якраз тоді, коли треба було...»

«Виставку радянської книжки» організували в Малому залі Палацу Республіки. Коли прибули ми з Ґурамом, побачили там чимало знаменитостей; були там чільні представники компартії, міністри, видавці, певна річ, багато письменників і різноманітна публіка. Ґурам познайомив мене з Йосифом Нонешвілі – карликуватий старичок, веселий, жвавий, який подарував мені збірку своїх поезій в англійському перекладі.

Раптом бачу в натовпі Домокоша Ґезу, директора видавництва «Критеріон» – весело усміхнений, проштовхується й крокує прямо до мене. (Необхідне пояснення: я здав давненько в «Критеріон» роман «Передодень»; він пройшов уже перші етапи: реферати, цензуру, редагування й техноредагування і знаходився у друкарні. Але нараз, із розпорядження ЦК РКП, друкування припинили. Домокош Ґеза зателефонував мені і сказав, що мій роман не появиться, якщо видавництво не одержить дозвіл від вагової партійної шишки, наприклад, від Думітру Попеску, якого прозивали Богом. «А від Чаушеску не хочеш?» – огризнувся я сердито, хоч

бідний Домокош не був винен ні в чому, бо роман заборонили друкувати внаслідок доносу одного негідника – навіть не хочу називати його імені – про те, що я якраз став випускником Теології. Це мене розсердило в такій мірі, що я зараз же написав дуже гнівного листа Корнелові Буртїкові, який був тоді секретарем ЦК РКП і завідував, між іншим, і культурою. Отже, підійшов Домокош Ґеза, потиснув мені руку й заявив весело:

– У мене дуже хороша звістка! Зателефонував сьогодні товариш Корнел Буртїка і грубо вилаяв мене!

– То як? – дивуюся я, бо лайку не назвеш хорошою вісткою.

– Підожди. Він питає мене: «Роман Корнелія Ірода містичний?». А я відповів: «Ні, товаришу Буртїка». «Тоді, чому ти, такий-сякий (і інші «красномовні» компліменти), не видаєш його?!» Так що невдовзі твій роман появиться.

Іншими словами, це був результат мого листа секретареві ЦК, і мій роман «Передодень» справді невдовзі появилася.

Я розказав потім Ґурамові про всі перипетії мого роману. Він розсміявся й удавано серйозно похвалив:

– А ви, бачу, у всьому наслідуйте нас...

– Е, таки не в усьому. Наприклад, у агресії з 1968 року проти Чехословаччини Румунія не взяла участь.

– То правда. Вашу позицію не одні оцінили, навіть і в нас.

Після 7 Листопада Ґурам Хараїдзе пробув у Румунії ще лише кілька днів. Вкінці ми обидва задоволено констатували, що на протязі лише двох тижнів між нами зародилася міцна дружба. Ми обіцяли листуватися і відвідувати один одного. Спершу Ґурам запросив мене до Тбілісі, як ніби відповідь на його візит в Румунію. Але ми чомусь і не листувалися, і не відвідувалися. Просто я не можу пояснити чому. Мабуть, з якоїсь моєї та його недбалості, а може, поет Ґеорґе Томозей був таки правий, коли твердив, що тривалі дружби лише ті, які зароджуються в дитинстві або ще дуже замолоду, і зовсім рідко пізніше.

Ґурам Хараїдзе відлетів нарешті у свою Грузію, і невдовзі, а саме 5 грудня 1974 року, помер Загарія Станку.

¹ Еміл Затопек (1922-2000) – чехословацький атлет, довгий час європейський, олімпійський та чемпіон світу з легкої атлетики, головнo бігу: 5.000 і 10.000 метрів. (К. Ір.).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

4. Николай Бомба

– Гей-гей-гей, сусіди! Добре рано, сусіди! Яка вам бомба, ще спите, сусіди?

Сонце, ади, вже на небі високо, а ви все хирієте... Вставайте, сусіди! Не гія вам казати, сусіди, бомба, сусіди!.. – щоранку горланив наш сусід Микола Грижак, йдучи до хліва доїти свою милу корівку Бриндушу.

А коли повертався з хліва, несучи дійницю з молоком, забував про всіх і все, бо мав свій «сервіч», годувати стадо котів, які з піднятими хвостами, наче з бойовими прапорами, йшли вслід за ним до крилатої яблуні, під якою знаходилися тарілкі, в які наливав їм молока.

– Жріт, бомба вам тотя! Хлепчіт та лижіт, не гія вам казати, а удтак – за мишами та горобцями... Бо дов завтри вам не дам ні бомбу, не гія вам казати, знаєте й самі, бомба вам тотя...

А котики в нього були різнокольорові: біленькі, як сніг, чорненькі, як... тьфу, пропав би!.. таркаті, руді, мов леви, тигри, леопарди... а імена в них... «Охрещував» їх іменами бойових товаришів з Четвертого Українського Фронту: Альоша, Антоша, Вітюша, Ванюша, Катюша, Авдотя, Маша; іменами румунських воєводів: Мірча, Влад, Штефан, Джелу, Менуморут, Радугу, Янку; або нашими простими: Василь, Іван, Петро і т. д.

Після того, як нагодував своїх «товаришів», проціджував молоко у кандір, надівав реклик з медалями та бойовими відзнаками та йшов до Менделя. Це був найщасливіший момет дня. Дорогою, знімаючи капелюха і кланяючись низенько, розмовляв з кожним, від малої дитини до старих дідусів та бубусь, але найбільше любив розмовляти з молодіцями, яких хвалив, вихваляв та перехвалював:

– Гей-гей-гей, Марічко, Афічко, Василенко, Одотько, чи як ти, у бомби, імня? Така єс файна, як катюша... а задок такий нівроку, як танк, не гія ти казати, бо й сама знаєш, бомба ти тотя із ружов, айбо єс файна... така єс файна, як бомба!..

Через це його і прозвали Бомбою. Николаєм Бомбою, зрідка хто йому казав Николай Чурсі, так

звали його родину, щоб відрізнити від інших Грижаків, яких теж звали Красненькими, Дорофтеями, Тіпиками, Кумиками та іншими прізвиськами.

Николай Бомба не боявся і не соромився нікого. Бувало, зустрине причептора, вклониться, знімаючи капелюха, і починає:

– Де тя несе до днини, бомба аби тя стребила! Уже єс рушив забирати бабні джерги та покровці, бомба ти тотя із юпетником! Не годен єс сидіти у корчмі, не гія ти казати, і сам знаєш, бомба ти тотя!

Чи зустрине лісника і так само:

– Пане ягере, не йдіт у ліс на бомбу, май добре йдіт до молодіць, бо такі мают зади, як танки, лишіт людей най утнут якус хворостину, бо ади... не гія вам казати, бомба вам тотя!

Не боявся навіть товаришів комуністів. Завжди потрапляв на засідання, хоча його не запрошував ніхто, але був «партійний», воював, аби «комуніштам» жилось добре на землі.

– Гей-гей-гей, товариші! Бомба вам тотя! Дайте людьом, што гія, ади кумпаратіва порожня, не гія вам казати, бомба вам тотя!

Не гнівався ніхто на нього, бо знали всі: «Николай Чурсі прийшов із війни кантюжений і ранений в руку», а до того, ще й глухий на одно вухо, саме тому так і горланив, мабуть, щоб почути самого себе.

Я дуже любив ходити з мамою вечорами до 'уйка Чурсія та тети Грижачки. Її так називали – Грижачкою. Вони мали радіо «Albatros», величезні купи газет «Scânteia» та «Новий вік» і величезну українську Біблію з хрестом на першій обкладинці, а це означало, що Біблія не була «покаїтска».

Покаїти – Свідки Єгови – читали на російській мові, але по-нашому, по-ровенськи, без російського акценту, по-українськи не розуміли. І з їхньої Біблії бракували всі второканонічні книги, а якщо бракували, то Єгова не дозволяв читати їх, а все, що заборонене, цікавіше, тому я з насолодою, поки вони – мати з тетою Ціліхою, ще звали її і так, – розмовляли про спідниці, хустки, сорочки, сусідок, врожай, корівок та інші сільські новини, я з великою насолодою читав «Макавееві Книги», «Книгу пророка Варуха», «Книгу Юдити», «Книгу Товита», «Книгу премудрого Сіраха» та інших.

Ще мав 'уйко Николай книжку про партизанів, з якої я йому читав багато разів, а він слухав, наче мала дитина казку, махав головою і підтверджував «Так було!»

Пив дуже рідко, але коли хильнув чарку, брав у руки невидимого автомата, пускався навманець через ниви, полосуєчи автоматними чергами і знищуючи «клятих фашистів», кидався на землю, піднімався і кричав «Ура-а-а! Ура-а-а! Ура-а-а!», а опісля повертався співаючи:

«Соловьи, соловьи, не тревожьте солдат,
Пусть солдаты немного поспят.

А завтра снова будет бой,
Уж так назначено судьбой,
Чтоб нам уйти, недолюбив,
От наших жён, от наших нив.
Но с каждым шагом в том бою
Нам ближе дом в родном краю».

– Никола', ти здурів?! Не галасуй ми біля хати, – сказав йому одного разу Дьорді Косован, коли той забіг за «фашистом» аж у його дроварню.

– Аж ти нетецік, заберай собі хату і на чотири вітри!

Михайло ВОЛОЩУК

Вже падає листя

Вже падає листя з струнких ясенів
На наші сліди і дороги,
Затих солов'їний в дібровах вже спів,
Мов все жде якоїсь тривоги.

Осінь пора появилась, мов птах,
Який в небі пари шукає,
І крони густі на струнких ясенях
В ясні кольори одягає.

А листя у барвах цих сяє, як грань,
Як золото в скарбі казковім,
Як серце, в яким нема мук ні зітхань,
Як віра в безмірній любові.

З'являється осінь, а потім зника,
Не числить вона свою втому,
Лиш ти не повернеш з дороги життя
Ступить на поріг свого дому.

Забула село ти, забула мене,
Забула коріння родини.

Земля Божа, а война войною, врага нада бить!

На такий аргумент Косован знизував плечима, махав рукою і подався до хати.

В останні роки 'уйко Бомба внадився їздити до Бухареста. В нього були безплатні квитки, мав право на провідника, і почав «возити бабню у Букурешті». Жінки ходили за товаром на Кітайський базар, платили йому чверть ціни квитка, давали їсти, соку, цукерок, а він радів, як мала дитина. Завжди мав з собою велику тайстру, яку наповнював різними коробками та газетами, яких знаходив на вулицях.

Одного разу, зустрівши мене в Роні, сказав з докором:

– Бомба му тотя, усьох єм звідовав у Букурешті, де робит Михайло Трайста, але ніхто ми не умів указати, бомба їм тотя, не гія ти казати, бо знаєш і сам, ти розумний, бо єс перечітав мою партізанську книжку!

Вже кілька років, як не стало 'уйка Бомби, а тета Грижачка пішла до нього минулого року, тільки хата червона цегляна, мов іржава пляма серед зеленого спокою, малий похилений хлівчик, який ось ось хоче влізти в землю, та бляшаний півень на дашку криниці свідчать про їхнє існування...

Забула, що з піснею тут тебе жде
Вокальний гурток Негостини.

Сади розцвітають

Сади розцвітають для мене й в зимі,
В ту пору, коли ти зі мною,
Я бачуся в цвіті пахучім тоді,
Й на крилах любові з тобою.

Здається, літаємо, наче птахи,
Й тепло неземне нас голубить,
І сяйво чудове всіх зір з вишини,
Як друзів найкращих, нас любить.

Я чуюся в січні, як в квітні квітки,
Тоді, коли ти є зі мною,
Бо твоя краса, як живі кольори,
Не в'яне, як мак за косою...

З тобою я чуюсь щасливий завжди,
Любов твоя висушить сльози,
Вона, наче полум'я, в серці горить
Теплом своїм нищить морози.

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 278-279)

Марікуца кликала Петрушку на полуденок. Але він не послухав, хотів докосити, бо й так загаявся із коноплями, а потім і з дровами Квасника.

Сонце почало припікати по-літньому. Марікуца, не дочекавшись чоловіка, сама прийшла до нього та почала сварити, чому так забарився та не йде на обід, який уже давно стигне на столі.

– Не вистигне. Не видиш яка спека, що й ні коса не рубає?.. А ти питаєш, чого я не докосив. Ще маю одну борозну удтяти, а удтак буду спокійно обідати, – відповів Петрушка та витер зеленою травою спітніле до пояса голе тіло.

Жінка не відповіла та, поки її чоловік докошував, взялась розбивати валки¹. Якраз тоді прийшла до річки із коритом тета Петриха. Хотіла випрати кілька позолених міхів, у котрих привезли пшеницю із молотарки, котру розсипали по всьому горищі, аби висохла та не спліснявіла.

Поклавши корито на берег, пішла шукати якусь плиту, де б могла випрати своє зоління, бо той давній камінь, схожий на гриба, що був там, забрала повинь та понесла хтозна-куди. Але не зробила й кількох кроків, як спіткнулась об коноплі, котрі знайшов Квасник у ямі, та разом і з Босим перекаляли у річці, мов там мочились відколи і були.

«Агі! Ба ци хто приніс сесі колопні суди? Вчера їх туй не було», – запитала сама себе Петриха та помацала одну горстку. «Уже мочені добре. Гія би їх умити», – думала вона та подалась через річку до Босого.

Гей, люди добрі, не знаєте чії колопні мочатся у потоці?

– Які колопні? Я їх не виділа. Поза тими страшними водами ніхто суди не приносив ніякі колопні. Літних уже не є, а осінні ще не здріли, – дивувалась Марікуца. А потім лишила граблі та подалась обидві до річки.

Петрушка косив десь за кущами, та хоч і не чув жінок добре, здав собі справу, про що ті балакають.

Хитрун, як і завжди, не втручався у їхню розмову

та косив собі далі. Вдавав, що не знає нічого. «Лишай най дивуються, бо так треба сільським бабам – бути курйозними для будь-якої дрібниці, бо інакше життя у цій дичині не мало б для них ніяких чар», – кепкував він у своїй думці та посміхався, що завдавало йому охоти і сили, і його коса уже близилась до межі.

Здивовані, жінки подались до Петрушки:

– Гей, Петре, не знаєш, хто приніс колопні у плесо?

– Які колопня? Де? – «дивувався» він.

– Оти, што в потоці. Вчера їх не було, – підтвердила Василина Довганова.

Петрушка востаннє змахнув косою, потім підняв знаряддя лезом угору та витер свіжою травою і повісив його у холод на вербу.

– Уф, яка спекота, што аж дух спирає! Приходиться скупатись тепер і в порох, як горобці на дорога. Добре, што-м докосила. Тепер можу припочіти і я, – промовив він, та скоро кинувся горілиць на моруг. – Сідайте і ви, жона, у холод! – запропонував він Марікуці і Петрисі.

Жінки послухались, але захоплені незнайомими коноплями, сперечались далі. Припускали і одне, й інше, та не знаходили ніякого пояснення.

Петрушка мовчав, коли тіло трохи прохолодилось, піднявся і подався бігом до річки, де скупався та побулькотів, як дітлах, бо, як сказав він сам: «Наробився цього ранку, як раб у монгольському ярмі».

Річка зраділа йому та прийняла зразу у свої обійми. Гладила, ласкала, змивала піт і втому із його тіла, так само, як робила рідна мати у його дитинстві.

Коли вийшов із води, сорочкою обтер мокре атлетичне тіло, а потім жваво покликав жінок:

– Ану, жона, покажіт де оти фермекате² колопня?..

– Ади, туй зниже! – відповіла Марікуца.

– Гм! Та сесе колопня тих із Дуброва.

– Як? – здивувались вони.

– Де були до тепер, бо мочені? І хто їх туй приніс нині?

– Вчера їх не було! – підтвердила Петриха.

– Лісні із Лісина! – кинув Босий.

– Як? А як заморожені чімос, або якес лихе сидит на них? – запитала його Марікуца. – Я їх не киваю³!

– Ані я! – підтримала її тета Василина та перекрестилась.

– Будьте розумна, не сидит ніхто! Ніяка нечиста сила не є туй, бо коли прийшла повинь, вода змила все лиха та понесла до моря, – переконував він Петрушка жінок.

– Беріт та умийте їх нині, бо са перемочіт! Файна година та са усушат скоро.

– А оти баби із Дуброви, што вкажут, як узнают?

– Аж ви єму не похвалитеса про лісна, не буде знати Дуброва. Они понесли ваша колопня, а сесі остали вам. Мої тобі, а твої мені... Учинили-сте туйко ціган торг⁴, – пожартував чоловік.

– А тепер, гайда Марікуца, дому, бо полуденок давно вистиг!

Вуж

Вранці Василина Довганова пробудилась, скоро змила сон з обличчя, а потім вилізла на горище, аби набрати пшениці своїм милим курочкам, курчатам та кривоногим каченяткам, котрим, на її втіху, у це літо дуже повезло.

Заглянула у мішок, а там – вуж калачиком скручений. Спочатку подумала, що привиділося, але коли вуж сердито зашипів, ледь не впала з переляку.

«Ой, Боже милостивий, удки заліз туй гад?» – закричала бідна жінка, а її ноги приліпились до горища так, що не могла й ворухнутись. Але скоро схаменувалась та хотіла вбити гадюку. Не знайшовши нічого підходящого, злізла із горища та подалась бігом до хати, де спали її внуки.

– Вставайте, діти, бо на поді у міху гад! Давайте вб'єме-го, аби нас не укусив, – потрусилла вона хлопчаків.

– Який гад, ба'? Ви встали разом із когутом та шукаєте тепер гаду. Лишайте нас доспати! – пробурмотів сонний Петрик та обернувся на другий бік.

– Ой бідко гуренька, як попала гадина на пуд! – бурмотіла стривожена Петриха. – Я недавно обкурила навкруг хижі онучами, аби не близилась

ніяка паскудна тварь, а ото ще й у міх залізла та клочітса на моєму поді. Не снилабиса!

Петриха вірила у різні непевні речі і повір'я, то ж і тепер почала балакати сама із собою та уявляла собі різні небилиці:

– Сесе якийсь знак має бути, якийсь ворог. Може ота Говданя прислала мені гада, бо лиш она із ворожками ходит. Хай ще притягнеся суди хоть раз стара відьма, скоротаю я юй дороги, яспедиця проклята!

– Де ви таке спихнули на невинну столітню бабу? Говданя хоть і лічит угля та гасит дев'ятки дурним жонам, але гада, як може прислати суди та ще на наш пуд, право у міх із пшеницев? – пробурмотів Павлик, котрий, почувши обурення бабуні, прокинувся.

Бабуня не відповіла внуку та подалась у подвір'я, де ждали її маржинки. Спочатку здоїла корову та нагодувала всіх четвероногих, а потім випустила своїх крилатих улюбленців.

Але її зголоднілі рябушки, білуньки та жовтульки, качки і курчата, коли побачили, що їх господиня нехтує ними, всі почали крякати, макати, кудкудакати. Куди б не повернулась, тримались її фартуха та, кожне по-своєму сварилось і протестувало.

Не могли зрозуміти її чубаті, що господиня не має чим їх нагодувати, бо на горищі у міху лежав клятий сторож.

Коли тета Василина подалась до хати, де були відкриті двері, вся пташня ринулась за нею, як курчата за квочкою. Підняли такий галас, що аж! Навіть Рябчик закукурікав сердито на порозі та остаточно розбудив Петришиних внуків.

– Агі, ме мож спати через курей, бо й до хижі лізут. Лисиця уносила би їх усьох! – пробурчав невдоволений Павло.

– Замовчи, хлопче! Не годитса таке згадувати! Лисиця най ходит по корчах, цур юй! Там заяцю – доста! Вставайте скоро оба та давайте ізо мнов на пуд убити гада, бо кури голодні ходят та хпаютса усюди. Зараз залетят і вам на піч! – погрозила внукам сердита бабуня та потягла із них джергу.

(Далі буде)

¹ Валок – борозна скошеної свіжої трави.

² Фермекате – (рум.) чарівні.

³ Кивати – доторкатись.

⁴ Ціган торг – циганський торг

Віргілій РІЦЬКО

ГІСТЬ

На крайньому заході Добруджі, в півніжжі найдавніших гір Румунії, на правому березі старого Дунаю розташоване містечко М.

Наступила пізня осінь і в цім містечку... А Петро, про якого буде мова, працює водієм на автобусі. Повернувшись з рейсу, він розминає руки і ноги, які наче задерев'яніли за довгі години їзди. Спочатку обійшов автобус, який скоро спорожнів від багатьох пасажирів, що приїхали вечірнім рейсом.

Іноді мужчини затримувались на балачках, а жінки розглядали вітрини магазинів. Тепер пронизливий холод і туман, який не давав наче й дихати, розігнав всіх по домівках. Ніколи в цю вечірню годину будинок автовокзалу не здавався Петрові таким безлюдним. Мужчина з посивілим уже волоссям увійшов в зал очікування. В залі нікого – пустісінько. Та в темному кутку залу все ж таки щось видніється. Там дитина!

– Що ти тут шукаєш, хлопче?

– Ну... готуюсь лягти спати, – відповів хлопець, тремтячи.

– Як ти будеш тут спати? Тут холодно, протяг!

– Це не вперше, я вже звик...

– А ти не маєш хати, не маєш родичів?

– Маю...

– Тоді чому спиш на автовокзалі?

– Прогнала мама... Татка ніколи не бачив...

– А чому прогнала тебе мама?

– Казала, що я злий, я їй заважаю...

– Хочеш, щоб я поговорив з нею? Підемо до тебе додому і я попрошу її, щоб прийняла.

– Ні, дядьку, даремно. Я був і вчора, і сьогодні стукав у двері, сказав, що замерз і що голодний, а вона не пустила. Сьогодні сказала, щоб пішов куди-небудь, в гуртожиток або до бабки. Шукаю я ту бабку в місті від обіду. Питав я про неї, та ніхто її не знає. Ходив я багато і дуже втопився. Хочу спати...

– А сьогодні ти щось їв?

– Дала стара жінка на ринку двоє яблук, а один подорожній дав окраєць хліба...

Петро ще раз глянув на хлопчика і сказав:

– Ану, ходи ти з дядьком додому, бо тут не можна спати.

Хлопчик слухняно підвівся. Петро зміг краще його розглядіти: дірява шапка на голові, пірвані черевики, зношені штанці, блаженський светрик та поторочений шарф. Петро повів його до себе додому.

Заходять до хати.

– Що робите, діти? А ти, жінко? Дивіться, привів я вам друга. Він тепер в біді, але буде і йому колись добре.

Діти дивляться здивовано і з симпатією на малого гостя, який, не знати чому, почав плакати. Втирає сльози брудною рукою.

– А що, так ми домовились?

Там, на холоді, тримався твердо, хотів навіть лягти спати, а тут, у теплі, почав плакати.

– Звиняйте, дядьку, не буду плакати.

– Іди сюди, козаче, нехай тебе спочатку викупає Марія. Потім будемо частуватися.

Старша Петрова дочка Марія довго поралась, доки маленький гість дійшов до свого нормального кольору. Потім хлопчику дали вечеряти. На його обличчі появилась усмішка.

Мамина рука погладила русяве волосся, а він легко поцілував її.

– Тіточко, хочу спати!

На наступний день Петро, будучи вільним, відправився в сусіднє місто. Там він почав розшук. Без великих зусиль скоро дізнався про сім'ю хлопчика.

Батько помер, коли хлопчику було два роки. Був алкоголіком, кілька разів засуджений. Мамі тридцять з чимось років, веде розпусне життя, ніде не працює.

– Та все до неї то один, то другий заходить. Бійки та скандали не втихають, – розповідали сусіди.

Петро довго і всюди клопотався про майбутнє хлопчика. Нарешті йому вдалося записати хлопчика в гуртожиток однієї із загальноосвітніх шкіл повітового центру.

Ось, Андрійко вже учень II-го класу і вчиться він добре.

– За короткий час успів догнати інших, – хвалить учителька. – Йому тяжко було на початку. Але він дуже серйозний, як для його віку. Наполегливий, завзятий, не здається, доки не вивчить як слід те, що йому задано.

Петрові дозволили курсувати два рази на тиждень до повітового центру, де вчився Андрійко.

Він щоразу привозив йому чисту білизну, тістечка й інші домашні гостинці від «доброї мами». Так називав хлопчик Петрову дружину.

– Велику відповідальність взяла на себе з цим хлопчиком, але не помилились. Добра дитина!

Найкращі дні для Андрійка тоді, коли відвідує його Петро. На останьому поверсі будинку школи є балкон. Там він виглядає, дожидає Петра. Бачить здалека автобус, слідкує очима за ним, як піднімається і спускається дорогою по схилах міста. Після того, як

автобус зникає з його зору, він знає, що повинен ще почекати пів години – стільки часу потрібно Петрові, щоб доїхати до автовокзалу, висадити пасажирів і дійти до гуртожитку. Коли помічає Петрову постать, що наближається до воріт, Андрійко покидає свій пост, мчить на шкільне подвір'я, кидається в обійми чоловіка. Стискає його сильно і зависає на Петровій шії на кілька хвилин. Потім не перестає цілувати його.

– Тату, тату, який ти добрий!

Швидко минув шкільний рік. Настало літо. В липні весела і дружна Петрова сім'я чекає на пероні автовокзалу автобуса, який повезе їх в гори. Там вони проведуть частину літніх канікул.

Батько сидить з трьома дітьми, а «добра мама» тримає за руку шостого члена їх сім'ї.

Петрова сім'я недавно усиновила Андрійка.

Подивись

Слова Миколи Лясевица

Музика Івана ЛІБЕРА

1. По-ди-вись! Не-бо-край вог-не-цві-том го-
2. Як прий-деш, я по-ба-чу зо-рю зо-ло-
3. Сто до-ріг на роз-пут-ті че-ка-ють на

рить, Яс-ний мі-сяць там зій-де з-за гір, Я без
ту, Рід-ний край мій і світ, і се-бе... І в го-
гірх. Не прий-деш – ме-ні ні-ку-ди йти... І в змор-

те-бе нудь-гу-ю і сер-це бо-лить, Я сум-
рю-чих о-чах я зус-трі-ну ме-ту, Рід-не
до-ва-них пла-чем о-чи-цях мо-їх Гас-нуть

ний, ме-ні тяж-ко, по-вір! // Я без // вір.
не-бо, і зо-рі й те-бе. // І в го- // бе.
не-бо і зо-рі, і ти... // І в змор-// ти...

Дітячі сторінки

Вірші про осінь для малечі

Наталія ЗАМРІЯ

Чаклунка

Осінь фарби готувала,
У відерця наливала.
Змішувала, чаклувала,
Потім все розфарбувала.
Придивіться, все довкола
Стало різнокольоровим!

Галина ШЕВЧУК

Лісом осінь походила

Лісом осінь походила –
Все навкруг позолотила.
Залишила лиш ялинку
Їжачкові на хатинку.

Дари осені

Восени врожай збирають
На городах і в садках.
Груші, яблука звисають
На тонесеньких гілках.

В лісі білочка руденька
Під пеньком знайшла грибок.
Ухопила – та хутенько
Заховала в теремок.

Вадим СКОМАРОВСЬКИЙ

Лісова колиска

Стежка, озеро, стіжок –
Все у падолисті,
І в гніздечку для пташок
Задрімав сухий листок,
Наче у колисці.

М. ТАРАСИЧ

Вовк осінньою порою

Вовк осінньою порою
Примостився під сосною –
Шие валянки вовчисько,
Бурмотить: «Зима вже близько.
Шубу теплу власну маю,
Лапи в валянки сховаю.
Ще пошию рукавиці
Вовченяткам і вовчиці».

Григорій УСАЧ

Що на спинці в їжачка?

Що несе на спинці
Спритний їжачок?
Він несе на спинці
Золотий листок.

Що несе на спинці
В дощик і сльоту?
Він несе на спинці
Осінь золоту.

Надія Приходько

Жовтень

Тихо осінь ходить гаєм.
Ліс довкола аж горить.
Ясен листя осипає,
Дуб нахмурений стоїть.

І берізка над потоком
Стала наче молода.
Вітер, мовби ненароком,
Її косиці розпліта...

Дітячі сторінки

Казка про осінь

Давно це було, у краї щасливим та квітучім. Ніколи не було там холодно, ніхто не сумував і не журився. Правив цим краєм цар, що мав одну доньку – царівну Осінь. Росла вона стрункою та гарною: мала коси, як золото, очі – як синє небо. Коли виповнилося їй вісімнадцять років, посватався до неї славний лицар Вересень.

Погодилась Осінь, бо припав їй до серця цей юнак. Лише висловила бажання, щоб приніс він весільний подарунок – перли заморські. Вирушив лицар у путь-дорогу, а царівна взялась до роботи – гаптувати вбрання весільне. Була вона вмілою та спритною – і за якийсь тиждень вигаптувала і фату, і сукню. Одного дня сиділа вона біля вікна світлиці. Раптом бачить: вершник скаче до палацу. То був чаклун Жовтень. Під'їхав, гарцюючи, до вікна й вітається:

– Здрастуй, царівно Осінь! Почув я про твою красу незрівнянну, і от я біля твоїх ніг. Прошу тебе, будь мою дружиною! Привіз я весільні подарунки: парчу золоту і корали багряні.

Промовляє Жовтень, а водночас чарує, чарує – та й зачарував царівну Осінь. Забула вона свого нареченого і дала згоду бути Жовтневі за дружину. Вже й день весілля з ним призначила. От і настав цей день. З усіх усюд з'їхалися гості. Лине музика, пісні величальні. Веселяться гості, п'ють мед-вино за здоров'я молодих, танцюють, співають. Саме в цей час Вересень повернувся з весільним дарунком. Зупинив коня й питає в людей:

– Що це святкують?
– Наша царівна Осінь за Жовтня заміж іде!

Побачила царівна Осінь, що небо затягло хмарами, визирнула у вікно – а там у траві перли розсіпані. Вмить згадала вона про нареченого свого і зрозуміла, що була зачарованою. У гніві кинулась до Жовтня:

– Геть звідси, підступний! Хотів ти мене обдурити, так знай: не потрібен мені ні ти, ні твої подарунки!

Зажурилася Осінь, засумувала, але що ж робити? Пішла вона до мудрого Листопада за порадою, а той і каже:

– Не зможеш ти повернути назавжди свого синьоокого ласкавого Вересня, бо сильні чари має Жовтень. Проте позбався його подарунків, і тоді через рік прийде твій коханий. Однак лише на місяць. А зараз заспокойся й спочинь.

Так і зробила Осінь. Кинула шовки золоті, корали багряні, підхопив їх вітер та поніс. Зачепились дарунки Жовтня за гілки дерев – і стали ті золотисто-багряними, але сумною була їхня краса. Багато води сплигло з тих часів.

Бачили ви, як щороку, наприкінці вересня, вкривається земля сріблястою памороззю? То Вересень дарунки свої Осені приніс. Потім знову чаклує Жовтень: золото і корали – свої принади – по деревах розкидає. Плаче, тужить Осінь за своїм втраченим нареченим, і втішає її мудрий сивий Листопад.

Дітячі сторінки

ДВІ ВИВІРКИ

Українська народна казка

Жили собі, були собі дві вивірки в густому лісі у дуплах. Однаково гарні, пухнасті, ловкі. Тільки не однакової вдачі. Бо одна з них цілий день трудилася: збирала орішки, гриби, жолуді і все те складала у своїй хатинці, в дуплі дерева.

А друга була собі зовсім недбайлива. Цілими днями тільки їй роботи, що стрибати з галузки на галузку, лякати пташок у гніздах, або сидіти бездільно й свистати на весь бір. А схоче попоїсти – не журиться. Тож літом усюди їжі повно! То горіх, то жолудь з дуба, то шульки з ялиць і сосон, то корінці всякі. Погризе того, скубне цього – та й знову скаче собі весела, сита.

Отже, ціле літо весело прожила.

Тим часом перша вивірка, працююча й дбайлива, наносила собі в дупло повно всякого корму. Це на зиму придбала. І вже заздалегідь устелила свою хатинку мохом, пушком і сухим листям, щоби було тепло і м'яко в зимі. Та й дверцятка приробила собі до свого дому. Добра була господиня.

Так пройшло всеньке літо, в одній вивірки – у праці й турботах, а в другій – в іграх і забавах.

Минула вже й дощова осінь, і прийшла холодна зима. В лісі стало сумно і пусто: ні листячка, ні грибів, ні горішків. Тільки мороз і вітер, що снігами мете.

Сидить собі в тепленькому дуплі роботяща вивірка і гадки про біду не має. Ціле літо на те працювала, щоби в зимі спокійно відпочити. І м'яко їй, і тепло, і з'їсти є що. Спокійно сидить собі.

Ой, та не так жилося її ліній і легкодушній посестрі. У її дуплі ні вікон, ні дверей. Не пригадувала. Ні засобів на зиму нема, ані одного горішка! Лиш холодний вітер по хатині свище, гуляє. Сидить бідна вивірка, голодна, марна, змерзла, в клубочок звилася.

Кидається по лісі туди, сюди, нічого нема – геть усе замерзло.

Хоч погибай з холоду та голоду!

Аж пригадала убога вивірка свою пильну, роботящу сусідку та й думає собі: «Піду я до неї. Хай же допоможе чим-небудь, у неї гори припасів. А літом їй поверну».

Іде вона до сусідки й несміло стукає в двері.

– Хто там?

– Я, твоя сусідка!

– Просимо, – кличе вивірка і відчиняє двері.

Як поглянула на нещасну, помарнілу, напівмертву від студені сусідку, то зараз усе зрозуміла.

– Прошу, сідай, саме на обід натрапила! Чим хата багата... От зігрійся трохи в мосі, а я приладжу тобі горішків і жолудів... На, їж на здоровлячко. Та й разом зі мною живи, мені і так скучно самотній.

Засоромлена вивірка почала говорити:

– Але ж я не заслужила на таку доброту: я ціле літо – знаєш – гуляла.

– Нічого, – каже друга, – тепер ти також будеш дбати так, як я, бо пізнала, що без праці нема добра! От будемо разом працювати і разом жити.

Ліній на radoщах обцілувала свою добру товаришку. І відтоді жили обі вивірки разом. А ліній вивірку біда і нужда навчили працювати. Найближчого літа ліній стала також пильною і принесла великі припаси харчів до спільної хати.

Дітячі сторінки

Ігор СІЧОВИК

ВЕСЕЛИКІ

ЗОЛОТЕ ЯЙЦЕ

На порозі Оля плаче.

Поряд – курка кудкудаче:

– Ну чого ти плачеш?

– Та хіба не бачиш?

Тата й мами десь нема –

Я лишилася сама...

– Не сумуй, не плач, малятко,

Вечоріє – треба спатки.

Я малих дітей люблю,

Я для них усе зроблю.

Що ти хочеш – попроси!

– Золоте яйце знеси!

В небо курочка злетіла,

На пухнасту хмарку сіла...

Вранці Оля – до віконця.

– Де яєчко? Де? – Проте

Замість нього з неба сонце

Світить в очі, золоте...

Здогадалася мала:

Сонце... курочка знесла.

Їй за послугу вона

Жменьку винесла пшона.

ЛАСУНЕЦЬ

Вранці просить Ведмежатко,
Облизавши губи:

– Хочу меду дуже, татку,

Дай хоч ложку, любий!

– Ти весь мед, синочку, з'їв

Ще у понеділок.

Я б на пасіку сходив,

Та боюся бджілок...

– І навіщо вам іти

Так далеко з дому?

Можна швидко принести

Меду... з гастроному.

ДИВИНА

На баштані гусенятко

Побувало восени.

Пояснив малому тато:

– Це, синочку, кавуни!

– Кавунів я ще не бачив,

Тільки чув про них колись.

Ви вже, тату, розтлумачте,

Звідкіля вони взялись?

Пояснив синкові тато:

– Кажуть, синку, уночі

Їх насосами зайчата

Надувають, як м'ячі.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БІЛІ ВІВЦІ, ЧОРНІ ВІЦІ

(Гумористична сценета за румунським народним жартом)

Дійові особи: старий пастух і молодий турист.

Турист: Доброго дня, вуйку!

Пастух: Га?!

Турист (підвищує голос): Доброго дня!

Пастух: Ягня?! Де ягня?

Турист (кричить): Доброго дня!

Пастух: Слава навіки Богу Святому!

Турист: Гарні у вас вівці!

Пастух: Гарні, бо білі.

Турист: А чорні не гарні?

Пастух: Гарні, чом би не гарні?..

Турист: А молока дають?

Пастух: Дають, оці білі.

Турист: А чорні не дають?

Пастух: Дають і чорні, чом би не давали?..

Турист: А бриндза виходить добра?

Пастух: З молока, що дають білі вівці виходить добра.

Турист: А з молока, що дають чорні вівці не виходить добра?

Пастух: Виходить, чом би мала не виходити?..

Турист: А ягняток мали вівці?

Пастух: Мали, оці білі.

Турист: А чорні не мали?

Пастух: Мали і чорні, чому б їм не мати?..

Турист: А вовна в них м'ягка?

Пастух: М'ягка, в оцих білих.

Турист: А в чорних не є м'ягка?

Пастух: М'ягка і в тих чорних, чому б її не бути м'яркою.

Турист: Бачу пасуться гарно, не завдають вам клопоту.

Пастух: Оці білі не завдають.

Турист: А чорні завдають?

Пастух: Не завдають ні чорні, чому б їм завдавати мені клопоту?

Турист: А чому ви завжди перший раз споминаєте білі вівці, а опісля чорні?..

Пастух: Бо білі вівці мої.

Турист: А чорні не ваші?

Пастух: Теж мої, а чиї ще можуть бути?..

Петро ГРИШКО

ПОТЕРПІЛИЙ КІТ

(Байка)

Не знаючи турбот і горя,
Сторожував Мурко в коморі.
Хвалив свою роботу без кінця.

Кусок потягне свіжого м'яся,
Умне й на цілу ніч лягає спати –
Нащо Мишей тих чатувати?

Якось Мишва, гарцюючи безперестанку,
Мурку хвоста одгризла на світанку.

І соромно, і боляче було.
Та поступово зажило

Й забулося...

Тепер того Кота,

Буває, Котеня спита:

– А де ви, дядю, позбулись хвоста?

Мурко поважно піднімає морду

І каже гордо:

– Цього не таю.

Був за громадське у нерівному бою.

А бач же, не дали медалі.

Лишаю байку без моралі.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Никанор ДУБИЦЬКИЙ

НЕНОРМАЛЬНА ҐУЛЯ

(Гумореска)

– Бий тебе хвороба! – дід Трохим із досади аж шапку на підлогу жбурнув. – Від самісінького ранку по кабінетах товчуся, і хоч би тобі хто щось путне порадив. Казала ж баба: сиди, старий, удома і не рипайся. Не послухав. Понесла мене нечиста сила до фельдшерки...

Фельдшерка підозріло зиркнула на ґулю, що всілася під лівим оком діда, поцмокала язиком, зазирнула у якусь книжку, низала плечима, а тоді сказала:

– Перескочте, Трохиме Петровичу, в райлікарню. Бо ця ґуля якась ненормальна: біля повіки червона, наче ніс у алкоголіка, а нижче – синя, ніби руки в першокласника. Покажіться хірургу, Петровичу, бо я боюся.

Дід Трохим теж боявся. Тому не став гаяти часу і попросив сусіда в темпі підкинути його «Запорожцем» у містечко.

Підстаркуватий хірург сидів за столом і щось натхненно творив на аркуші паперу кульковою ручкою. Даремно чекав відповіді на привітання діда Трохим: лікар і на секунду не полишив свого заняття.

Намагаючись привернути до себе увагу, дід кілька разів кахикнув у кулак.

– Слухаю вас, – нарешті озвався хірург, не відводячи погляду від паперу.

– Та ось...

– А-а, синець. М-да... Те-екс... Гарненька ґулямаха. На жаль, не по моїй лінії. Зайдіть до дерматолога.

Дерматолог кудись поспішав. Кинувши миттєвий погляд на ґулю, спитав:

– Свербить?

– Ні, – мотнув головою дід. – Нисе, бий її хвороба!

– Якби свербіла, було б по моїй лінії. А так... Покажіть інфекціоністу.

– Ні, не моя це болячка, – досвідченим оком оцінив ґулю інфекціоніст і відфутболив діда до онколога. Той – до окуліста.

– Диваки, – низав плечима окуліст

– єдиний лікар, котрий нічого не писав і не робив заклопотаного виразу обличчя. – Блудять у трьох соснах. Хіба не ясно, що це флюс од зуба? Ідіть до стоматолога, дідусю.

– Та...

– Сміливіше, дідусю, сміливіше. Стоматолог у нас хлопець бойовий: і оком моргнути не встигнете, як той клятий зуб зацокотить у тазику. А до вечора й ґуля стухне.

– Але ж...

– Дідусю, хіба у ваші роки є страх перед чимсь? – підштовхнув до дверей діда Трохима окуліст. – Сміливіше.

Стоматолог і справді був вельми рішучою людиною. Не встиг дід переступити поріг кабінету, як одразу ж опинився в кріслі.

– Ширше рот! – тренованим голосом старшого роти скомандував він. І тут же розреготався.

– Це який жартівник направив вас до мене? Тут же жодного зуба. Голо, як у Каракумах. Повертайте голоблі до хірурга.

– Бий тебе хвороба! – кисло скривився дід Трохим, вийшовши з поліклініки. – День як із димом пустив, а так і не довідався, що прикладати, аби ґуля скоріше стухла. Тьху! І треба ж було тій дровиняці вирватися з-під сокири і хлиснути мене межі очі...

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЛЦЕЙ і.м. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, м. СІГЕТУ МАРМАЦІЄЙ

1997-2017

(Фотомоменти святкування 20-річчя, 20.10.2017)

Фото
Богдана МОЙСЕЯ